

Ministry of Environment
and Natural Resources
Protection of Georgia

*Empowered lives.
Resilient nations.*

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების განმარტებითი სახელმძღვანელო

დოკუმენტი მომზადებულია პროექტის „ნარჩენების მართვის კოდექსით განსაზღვრული „მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების“ (მგვ) პრინციპის დანერგვის მხარდაჭერა“ ფარგლებში. პროექტი ინიცირებულია საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს მიერ და მას ახორციელებს Georgia's Environmental Outlook – GEO გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) და შვედეთის მთავრობის მხარდაჭერით.

შინაარსი

1. შესავალი	5
2. ტერმინთა განმარტება.....	8
3. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მიზნები და ამოცანები	12
4. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა	18
4.1. ურთიერთდამოკიდებულება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სისტემის (EPR) დაინტერესებულ მხარეებს შორის	18
4.2. ვალდებულებების განაწილება	23
4.2.1 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლები	23
4.2.2 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის დისტრიბუტორები	26
4.2.3 ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტები.....	27
4.2.4 მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი).....	28
4.2.5 ცენტრალური ხელისუფლება (სახელმწიფო ადმინისტრირება).....	31
4.2.6 მუნიციპალიტეტები	34
4.3 პოლიტიკური ინსტრუმენტები	36
4.4 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში მიმდინარე პროცესები	41
4.4.1 ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება	41
4.4.2 ნარჩენების დამუშავება.....	46
4.4.3 ნარჩენების რეციკლირება	48

4.4.4 ნარჩენების აღგენა	49
4.4.5 ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ განთავსება	50
5 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების მიდგომები	51
5.1. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემა	51
5.2. საბაზრო სისტემა	57
5.3. ინდივიდუალური და კოლექტიური სქემები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში	60
5.4. ინდივიდუალური და კოლექტიური სქემები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში	61
6 მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) დაქვემდებარებული პროდუქცია	64
6.1. კერძო სატრანსპორტო საშუალებები	65
6.2. ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები	66
6.3. ბატარეები და აკუმულატორები	67
6.4. საბურავები და ზეთები	68
6.5. შესაფუთი მასალა	68
6.6. სხვა პროდუქცია	70
7 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის დაფინანსების სქემა	72
8 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების ეფექტიანობა	80
9 მონიტორინგი და აღსრულება	82
აბრევიატურები	84

7 | შესავალი

„ნარჩენების მართვის კოდექსის“ (2014) მიზანს წარმოადგენს ნარჩენების მართვის თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბება ეროვნულ დონეზე. საქართველოს მთავრობამ ნარჩენების მართვის სფეროში შესაბამისი სამართლებრივი მოთხოვნების შესასრულებლად, დაამტკიცა „ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია“ (2016-2030) და „ნარჩენების მართვის ეროვნული სამოქმედო გეგმა“ (2016-2020) (საქართველოს მთავრობის დადგენილება N160 01.04.2016).

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (მგვ) სისტემის დანერგვა ეროვნულ დონეზე „ნარჩენების მართვის კოდექსით“ გათვალისწინებული ერთ-ერთი მოთხოვნაა, რომლის თანახმადაც აღნიშნული მექანიზმი ქვეყანაში 2019 დეკემბრისთვის უნდა ამოქმედდეს. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების დანერგვის უზრუნველსაყოფად, ნარჩენების მართვის ეროვნულ სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმაში განსაზღვრულია სტრატეგიული მიზნები და კონკრეტული ქმედებები შემდეგი სახის ნარჩენების მართვისათვის (ცხრილი 1):

ცხრილი 1: მინიმალური მაჩვენებლების მიღწევა სხვადასხვა სახის ნარჩენების მართვისათვის:

	2020	2025	2030
ბატარეები	20 %	50 %	80 %
ზეთები	50 %	75 %	90 %
შესაფუთი მასალები	40 %	75 %	90 %
ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები	20 %	50 %	80 %
საბურავები	50 %	70 %	90 %
აკუმულატორები	60 %	80 %	90 %
ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებები	20 %	50 %	80 %

საქართველო არის „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვებსა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“ ბაზელის კონვენციის მხარე. შესაბამისად, საქართველოს ეროვნულმა პოლიტიკამ უნდა შექმნას ისეთი პირობები, რომლებიც უზრუნველყოფს სახიფათო და სხვა სახის ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვას. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება არის ბაზელის კონვენციის მხარეთა კონფერენციების დოკუმენტებით რეკომენდებული ერთ-ერთი მექანიზმი, რომელსაც შეუძლია აღნიშნული პროცესის ხელშეწყობა ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებასა და/ან დამუშავებაში მწარმოებლების ჩართვისა და წახალისების საშუალებით. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ეფექტიანობა, აგრეთვე, აღიარებულია ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მიერ.

ბაზელის კონვენციისა და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) დოკუმენტების რეკომენდაციების, ევროკავშირში მოქმედი რეგულაციებისა და სხვა ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით, საქართველოს აქვს ამბიციური, დანერგოს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება, როგორც გარკვეული სახის ნარჩენების მართვის ეფექტიანი საშუალება.

დოკუმენტის მიზანია, განმარტოს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პრინციპები, სხვადასხვა ქვეყანაში მისი განხორციელების მიდგომები და ფორმები, უპირატესობები და გამოწვევები, დაინტერესებული მხარეებისა და სახელმწიფოს როლები და დაფინანსების მოდელები. ყველა ქვეყანაში ნარჩენების ყველა სახეობაზე ერთი და იგივე მოდელის მორგება შეუძლებელია. ამიტომ, კონკრეტული ქვეყნისთვის შესაბამისი მოდელის შესარჩევად აუცილებელია ქვეყანაში გავრცელებული მიდგომებისა და არსებული მდგომარეობის, ასევე ისტორიული და კულტურული წინაპირობების გათვალისწინება.

სახელმძღვანელოში წარმოდგენილია საერთაშორისო პრაქტიკა.

მასში არ არის აღწერილი საქართველოში არსებული მდგომარეობა. თუმცა, სახელმძღვანელო იძლევა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მექანიზმის უკეთ გაგების შესაძლებლობას, რაც დაეხმარება ამ სისტემის მონაწილე მხარეებს საქართველოში პრაქტიკულად განხორციელებადი სქემის შემუშავებაში.

წინამდებარე სახელმძღვანელო არის პირველი დოკუმენტი, რომელიც ყველა დაინტერესებულ მხარეს აწვდის ზოგადი ხასიათის ინფორმაციას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) შესახებ. მის საფუძველზე შესაძლებელია უფრო დეტალური სახელმძღვანელოებისა და საინფორმაციო დოკუმენტების მომზადება, რომლებიც მორგებული იქნება კონკრეტული დაინტერესებული მხარეების ინტერესებს და დაეხმარება მათ მოემზადონ ახალი ვალდებულებების შესასრულებლად.

2 | ტერმინთა განმარტება

საკოორდინაციო-საინფორმაციო ცენტრი — დამოუკიდებელი სააგენტო, რომელსაც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში შეუძლია საინფორმაციო და საკოორდინაციო როლის შესრულება.

დეპონირება-ანაზღაურების სისტემა — სისტემა, რომელშიც გარკვეულ პროდუქციას ან ტარას აქვს მწარმოებლის მიერ განსაზღვრული სპეციალური წინასწარი გადასახადი (ფასნამატი ან დეპოზიტი). აღნიშნული გადასახადი უბრუნდება მომხმარებელს მას შემდეგ, რაც ის აბრუნებს ტარას ან პროდუქციას რეციკლირების ან სათანადო განთავსების მიზნით.

განთავსება - ნარჩენის განთავსება მიწაზე ან მიწაში, მიწაზე ინსინერაცია, სამუდამოდ შენახვა ან „ნარჩენების მართვის კოდექსით“ განსაზღვრული სხვა ქმედება.

დისტრიბუტორი/საცალო მოვაჭრე — მიწოდების ჯაჭვის მონაწილე ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომელიც ახორციელებს პროდუქციის ბაზარზე განთავსებას.

გარემოსდაცვითი ზღვრული მნიშვნელობები და მიზნები — ნარჩენი პროდუქციის სეპარირებული შეგროვების, დამუშავების, აღდგენის და/ან რეციკლირების რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მაჩვენებლები, რომლებიც განსაზღვრულია კანონმდებლობით.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) — გარემოსდაცვითი პოლიტიკური მიდგომა, რომლის თანახმადაც მწარმოებლის პასუხისმგებლობა პროდუქციაზე მისი მოხმარების შემდგომ ეტაპზეც ვრცელდება. პრაქტიკაში, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) მწარმოებლებს ავალდებულებს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებას და მათ დახარისხებას საბოლოო განთავსებისთვის, საუკეთესო შემთხვევაში, რეციკლირებისათვის.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) შესაბამისობის სქემა — ერთი ან ერთზე მეტი მწარმოებლისგან შემდგარი სისტემა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პრინციპის განსახორციელებლად. ეს შეიძლება იყოს როგორც ინდივიდუალური სისტემა, როდესაც მწარმოებელი ქმნის საკუთარ სისტემას (იხ. მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)), ან კოლექტიური სისტემა, როდესაც რამდენიმე მწარმოებელი თანამშრომლობს და საკუთარ ვალდებულებას გადასცემს კონკრეტულ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციას (PRO) (იხ. ქვემოთ).

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) — ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოს დაქვემდებარებული ორგანიზაცია, რომელიც პასუხისმგებელია ნარჩენების მართვასა და ქვეყანაში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის სამართლებრივი მიზნების მიღწევაზე. ცენტრი ორგანიზებას უწევს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებასა და რეციკლირებას. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი), ნარჩენების მართვის დასაფინანსებლად, რეციკლირების გადასახადს მწარმოებლებიდან აგროვებს.

სახიფათო ნარჩენები — ნარჩენები, რომლებსაც აქვს „ნარჩენების მართვის კოდექსით“ გათვალისწინებული ერთი ან მეტი მახასიათებელი (მაგ., ფეთქებადი, აალებადი, მჟანგავი, გამაღიზიანებელი, მავნე, ტოქსიკური, და სხვ.).

მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR) — მწარმოებლებს ეკისრებათ მათ მიერ წარმოებული პროდუქციიდან წარმოქმნილი ნარჩენების შეგროვებისა და განთავსების ინდივიდუალური ვალდებულება.

უპატრონო პროდუქცია/ისტორიული ნარჩენები — მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) კანონმდებლობის ამოქმედებამდე ბაზარზე განთავსებული პროდუქცია.

მწარმოებელი — ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რო-

მელიც აწარმოებს, ამუშავებს, ყიდის ან ქვეყანაში შემოაქვს პროდუქცია, რომელიც ხმარებიდან ამოღების შემდეგ გადაიქცევა სპეციფიურ ნარჩენად და ხვდება მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულების (EPR) სისტემაში.

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) — კოლექტიური ორგანიზაცია, რომელიც, ჩვეულებრივ, ფინანსდება მწარმოებლების მიერ ან კანონმდებლობის საფუძველზე და პასუხისმგებელია მწარმოებლის ვალდებულებების შესრულებაზე ნარჩენების შეგროვებასა და განთავსებასთან დაკავშირებით.

პროდუქცია — პროდუქტების განსაზღვრული ჯგუფი, რომელსაც მოიცავს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა (მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქცია).

ბაზარზე განთავსება — საქართველოს საბაჟო ტერიტორიაზე (გარდა თავისუფალი ინდუსტრიული ზონებისა) პროდუქციის ბაზარზე პირველადი მიწოდება ადგილობრივი წარმოების, იმპორტის, ლიზინგის ან სხვა გზით, კომერციული ან არაკომერციული მიზნებისათვის, უსასყიდლოდ ან საფასურის სანაცვლოდ. პროდუქციის ყოველი მომდევნო მიწოდება არ ითვლება ბაზარზე განთავსებად.

აღდგენა — საქმიანობა, რომლის ძირითადი შედეგია ნარჩენების სასარგებლო მიზნებისთვის გამოყენება იმ მასალების ჩანაცვლებით, რომლებიც სხვა პირობებში რაიმე ფუნქციის შესასრულებლად იქნებოდა გამოყენებული. აღდგენა მოიცავს რეციკლირებასაც.

რეციკლირება — აღდგენითი ღონისძიება, რომლის საშუალებითაც ნარჩენი ისეთ პროდუქტად, მასალად ან ნივთიერებად გარდაიქმნება, რომელიც განკუთვნილია თავდაპირველი დანიშნულებით ან სხვა მიზნით გამოყენებისთვის. რეციკლირება არ მოიცავს ენერჯის აღდგენას.

რეციკლირების გადასახადი — მწარმოებლის მიერ გადახდილი

საფასური მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) მიერ მის პროდუქციაზე პასუხისმგებლობის ასაღებად. ასევე გამოიყენება ტერმინი „რეციკლირების საფასურის ავანსი“. ხშირ შემთხვევაში, აღნიშნული გადასახადი ემატება მომხმარებლის მიერ პროდუქციაზე გადასახდელ ფასს.

ხელახალი გამოყენება — ნარჩენად გადაქცევამდე პროდუქციის ან/და მისი კომპონენტის თავდაპირველი დანიშნულებით ხელახლა გამოყენება.

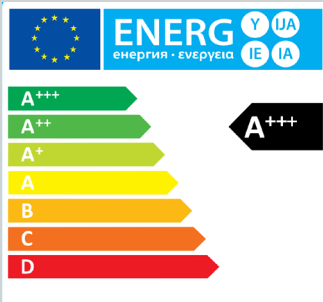
დაინტერესებული მხარეები — პროდუქციის ფასეულობათა ჯაჭვში ჩართული ყველა პირი, რომელსაც აქვს საკუთარი ინტერესი მის წარმოებასა და ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვაში: მწარმოებლები, საცალო მოვაჭრეები, მომხმარებლები-მოქალაქეები, ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოები, ნარჩენების მართვაში ჩართული სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაციები.

ნარჩენი - ნებისმიერი ნივთიერება ან ნივთი, რომელსაც მფლობელი იშორებს, განზრახული აქვს მოიშოროს ან ვალდებულია მოიშოროს.

ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტი — ნებისმიერი კომპანია, რომელიც მონაწილეობს ნარჩენების მართვაში (ნარჩენების შეგროვებაში, ტრანსპორტირებაში, რეციკლირებაში ან სხვა სახის აღდგენასა და განთავსებაში).

ნარჩენების მართვა — ნარჩენების შეგროვება, დროებითი შენახვა, წინასწარი დამუშავება, ტრანსპორტირება, აღდგენა და განთავსება, ამ საქმიანობების, ღონისძიებებისა და ოპერაციების ზედამხედველობა და ნარჩენების განთავსების ობიექტების შემდგომი მოვლა.

ნარჩენების დამუშავება — „ნარჩენების მართვის კოდექსის“ I და II დანართებით გათვალისწინებული აღდგენის და განთავსების ოპერაციები, აგრეთვე ნარჩენების წინასწარი დამუშავება აღდგენამდე ან განთავსებამდე.

ენერგოეფექტურობის აღმნიშვნელი ეტიკეტი მომხმარებელს ენერგოეფექტური პროდუქციის შერჩევაში ეხმარება. მოთხოვნები პროდუქციის ცალკეული ჯგუფების ეტიკეტრების მიმართ განსაზღვრულია ევროკავშირის ენერგო-ეტიკეტრების დირექტივით. აღნიშნულ პროცესს ევროკომისია ხელმძღვანელობს. პროდუქციის ეტიკეტრება ხდება A+++-დან (ენერგოეფექტურობის მაღალი დონე) — G-მდე (ენერგოეფექტურობის დაბალი დონე).

ევროპის ENER-GY STAR პროგრამა წარმოადგენს საოფისე აღჭურვილობის ენერგოეფექტურობის ეტიკეტრების ნებაყოფლობით სქემას. ევროკავშირის კანონის თანახმად, ცენტრალური ხელისუფლების და ევროკავშირის ორგანიზაციები ვალდებული არიან შეიძინონ მხოლოდ ისეთი აღჭურვილობა, რომელთა ენერგოეფექტურობის დონე, სულ მცირე, ENERGY STAR-ის ეკვივალენტურია.

3

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მიზნები და ამოცანები

მოხმარების გაზრდილი დონე ბუნებრივი რესურსების ამონურვასა და ნარჩენების რაოდენობის ზრდას იწვევს. მასალებისთვის, განსაკუთრებით კი ლითონებისთვის, ახალი წყაროების გამოჩენის საჭიროება განაპირობებს ისეთი ახალი საშუალებების შემუშავებისა და დანერგვის აუცილებლობას, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ნარჩენებიდან მასალების რეციკლირებას¹.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) არის საშუალება, რომელიც ნარჩენების მართვას პროდუქციის დიზაინსა და წარმოებასთან აკავშირებს და მიზნად ისახავს პროდუქციის ხმარებიდან ამოღების შემდეგ მასალის დანაკარგების მინიმუმამდე შემცირებას.

მწარმოებლის გაფართოებული

¹ ევროკომისიის შეტყობინება ევროპის პარლამენტს, საბჭოს, ევროპის ეკონომიკურ და სოციალურ კომიტეტს და რეგიონების კომიტეტს. ციკლის შეკვრა - ცირკულარული ეკონომიკის ევროკავშირის სამოქმედო გეგმა. COM(2015)614ფინალ, 2015 წლის 2 დეკემბერი.

ვალდებულება (EPR) მწარმოებლებს აკისრებს ნარჩენების მართვის ღონისძიებების განხორციელების ვალდებულებას და ამავე დროს, სტიმულს აძლევს მათ, განახორციელონ ცვლილებები. ამ მეთოდს რამდენიმე უპირატესობა აქვს. პირველ რიგში, პირთა ერთი ჯგუფისთვის (მწარმოებლებისთვის) მკაფიო ვალდებულების დაკისრება აგვარიდებს ისეთ სიტუაციას, როდესაც საერთო ვალდებულება არავის ვალდებულებაა. მეორე, გარემოზე ზემოქმედებების უდიდესი ნაწილი უკვე განსაზღვრულია პროდუქციის დიზაინით. აქედან გამომდინარე, მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) შეუძლია წაახალისოს მწარმოებლები, პროდუქციის შექმნის პროცესში გამოიყენონ ისეთი მიდგომები, როგორცაა დიზაინი გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებით (DfE), დიზაინი დემონტაჟის მოთხოვნების გათვალისწინებით (DfD) და დიზაინი რეციკლირების მოთხოვნების გათვალისწინებით (DfR). მესამე, მწარმოებლებისათვის ვალდებულებების დაკისრება ხელს უწყობს მათ ფიზიკურ ჩართულობას ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვის პროცესში ან პროდ-

2001 წელს, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციამ (OECD) დაასკვნა, რომ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ეფექტიანი სქემის ჩამოყალიბების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეტაპს პოლიტიკური მიზნებისა და პროგრამული ამოცანების განსაზღვრა წარმოადგენს. ამოცანები მოიცავს, თუმცა არ შემოიფარგლება შემდეგით:

- ნარჩენების პრევენციის, პროდუქციის ხელახალი გამოყენებისა და მასალების რეციკლირების გაზრდა;
- მასალების მაქსიმალურად გამოყენება;
- ნარჩენების საბოლოო განთავსებისა და ინსინერაციის შემცირება;
- ნარჩენების მართვის ხარჯების პროდუქციის ფასში გათვალისწინება;
- უფრო სუფთა წარმოებისა და პროდუქციის განვითარება;
- გარემოსთან უფრო თავსებადი პროდუქციის შექმნა, ბუნებრივი რესურსების და/ან ნედლეულის გამოყენების შემცირება; ცალკეული ტოქსიკური ნივთიერებების და/ან სხვა პოტენციურად სახიფათო კომპონენტების გამოყენების შემცირება.

უქციის მიწოდების ციკლის ქვედა საფეხურებზე მდგომ პირებთან დიალოგის დაწყებაში, რითიც ინფორმაციის გაცვლა მოქმედ პირებს შორის უფრო ინტენსიური ხდება და დადებითად აისახება ნარჩენების მართვის მთლიან სისტემაზე.

აქედან გამომდინარე, მწარმოებლის როლი უმნიშვნელოვანესია, რადგან მწარმოებელი გავლენას ახდენს:

● პროდუქციის დიზაინზე

მიდგომა შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითი, როდესაც მწარმოებელი თავად არის დაინტერესებული შექმნას ისეთი პროდუქცია, რომლის დამუშავება და განთავსება ხმარებიდან ამოღების შემდეგ მაქსიმალურად იაფი იქნება. მეორე მიდგომა სავალდებულო ხასიათს ატარებს, რომლის დროსაც ხელისუფლება (სამართლებრივი გზით) გავლენას ახდენს პროდუქციის დიზაინზე ან პროდუქციაში გარკვეული მასალების შემცველობაზე².

● პროდუქციაში სახიფათო მასალების შემცველობაზე

ამ შემთხვევაშიც პროდუქციასთან დაკავშირებული გარემოს დაცვისა და ნარჩენების პრევენციისკენ მიმართული ღონისძიებები შეიძლება იყოს ნებაყოფლობითი ან სავალდებულო³.

მომხმარებლის ქცევაზე

მწარმოებელი ზემოქმედებას ახდენს მომხმარებლის ქცევაზე გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო პროდუქციის რეკ-

2 მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2005 წლის 6 ივლისი დირექტივა 2005/32/EC, რომელიც ადგენს ეკოდიზაინის მოთხოვნების განსაზღვრის ჩარჩოს და ცვლილებები შეაქვს ევროპის საბჭოს დირექტივაში 92/42/EEC და ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს დირექტივაში 96/57/EC და 2000/55/EC ან ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2006 წლის 6 სექტემბრის დირექტივაში 2006/66/EC ბატარეებისა და აკუმულატორების და ნარჩენი ბატარეებისა და აკუმულატორების შესახებ და რომელიც აუქმებს დირექტივა 91/157/EEC-ს.

3 მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2011 წლის 8 ივნისის დირექტივა 2011/65/EU ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებებს გამოყენების შეზღუდვის შესახებ (განახლებული).

ლამირების გზით. მომხმარებლის ქცევაზე ზემოქმედების მოხდენის ძალიან ეფექტიან საშუალებას პროდუქციის ეტიკეტირება⁴ წარმოადგენს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ამოცანები აღნიშნულიდან გამომდინარე, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ამოცანები შიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

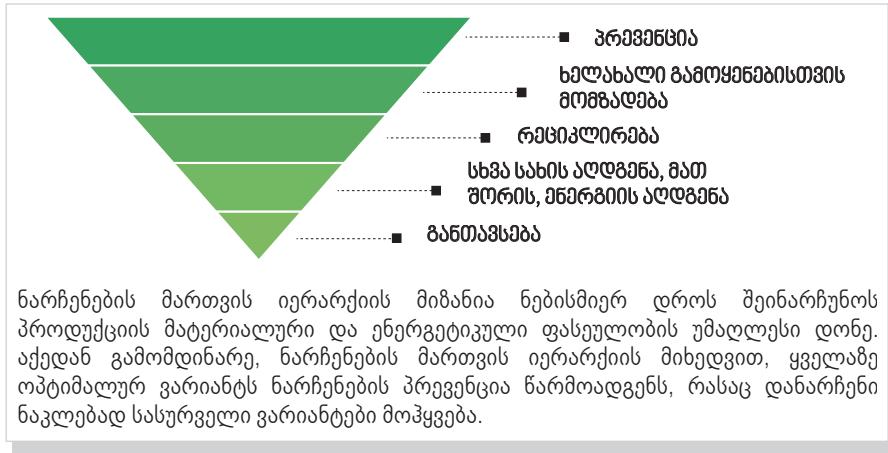
- ა) პროდუქციის დიზაინის გაუმჯობესება, რაც გააადვილებს, მაგალითად, მათ დემონტაჟს, აამაღლებს რეციკლირების შესაძლებლობებს ან შეამცირებს პროდუქციაში სახიფათო მასალების შემცველობას.
- ბ) პროდუქციის და მასალის მაქსიმალურად გამოყენება მათი ნარჩენების ეფექტიანად შეგროვების, ხელახალი გამოყენების, დამუშავების, ან გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო და სოციალური თვალსაზრისით მისაღები მეთოდებით რეციკლირების გზით.

ევროკავშირში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ითვლება მექანიზმად, რომელიც ხელს უწყობს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვის ხარჯების ინტერნალიზაციას და მწარმოებლების მიერ გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებას პროდუქციის მთლიანი საციკლოცხლო ციკლის ყველა ეტაპზე.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების მიზანია, ხელი შეუწყოს ნარჩენების მართვის იერარქიას და შესაბამისად, ნარჩენების წარმოქმნის თავიდან აცილებას, და შემდგომ, იერარქიის მიხედვით, ხელახალი გამოყენებისთვის მომზადებას, რეციკლირებას, ან სხვა ფორმით აღდგენასა (მაგ., ენერჯის აღდგენას) და განთავსებას.

⁴ მაგ., 2019 წლის 19 მაისის დირექტივა 2010/30/EU ეტიკეტირების და პროდუქციის შესახებ სტანდარტული ინფორმაციის საშუალებით ენერჯის მომხმარებელ პროდუქციაზე ენერჯისა და სხვა რესურსების მოხმარების მითითების შესახებ.

ჩანართი 2. ნარჩენების მართვის იერარქია

მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) შეუძლია არა მხოლოდ ნარჩენების მართვის სისტემის გარემოსდაცვითი მაჩვენებლების გაუმჯობესება, არამედ იმ ფინანსური რესურსების მობილიზება, რომლებიც საჭიროა ნარჩენების ხელახალი გამოყენების, სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირების, აღდგენის და/ან სხვაგვარად დამუშავების უზრუნველსაყოფად. ფინანსური ასპექტები ნარჩენების მართვის სათანადო სისტემების ჩამოყალიბების, მათ შორის ნარჩენების მართვისთვის საჭირო ინფრასტრუქტურის შექმნისა და ექსპლუატაციის, ერთ-ერთი მთავარი გამომწვევაა. „დამბინძურებელი იხდის“ პრინციპი გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ქვაკუთხედი და, ხოლო ამ კონტექსტში, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) დაფინანსების ერთ-ერთ შესაძლო მექანიზმს წარმოადგენს.

ნარჩენების მართვის ნაკლებად განვითარებული სისტემების მქონე ქვეყნებში მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) შეუძლია ხელი შეუწყოს ნარჩენების სექტორის ინფრასტრუქტურაში კერძო ინვესტიციების მოზიდვასაც. საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) დანერგვა ხელს უწყობს ქვეყანაში სხვადასხვა სახის სამუშაო ადგილების გაჩენას - მათ შორის, ისეთ სამუშაოებზე, რომელთა შესრულება შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებსაც შეუძლიათ.

ჩანართი 2. დაფინანსების შესაძლო მექანიზმები „დამბინძურებელი იხდის“ პრინციპით

პირდაპირი გადახდა - ეს მოდელი ძირითადად გამოიყენება სამრეწველო და კერძო სექტორში. ნარჩენების წარმომქმნელი - სამრეწველო ობიექტი, მომსახურების კომპანია და სხვ., ნარჩენების გატანის და განთავსების/აღდგენის საფასურს პირდაპირ ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიას უხდის. ეს მოდელი ადვილად გასაგები, ადვილად ასამოქმედებელი და ადვილად შესამონშელებელია. ნარჩენების წარმომქმნელი, ნარჩენების მართვის ხარჯების შესამცირებლად, ცდილობს მოახდინოს ნარჩენების პრევენცია. მეორე მხრივ, აღნიშნულ მოდელს თან ახლავს ნარჩენების მართვის ხარჯების შემცირების მიზნით ნარჩენებთან არასათანადო მოპყრობის რისკი.

გადახდა სახელმწიფო ფონდების (სახელმწიფო, მუნიციპალური) ფონდების საშუალებით - აღნიშნული მოდელი წარმატებით გამოიყენება მოსახლეობის მიერ წარმომქმნილი მუნიციპალური ნარჩენების მართვის დასაფინანსებლად. მოსახლეობა გადასახადს ან მოსაკრებელს იხდის სახელმწიფო ბიუჯეტში ან უხდის იმ სპეციალიზებულ ორგანოებს ან მუნიციპალიტეტებს, რომლებიც ნარჩენების მართვას უზრუნველყოფენ. ეს მოდელი წარმატებით გამოიყენება ევროკავშირის ქვეყნებში. აღნიშნული მოდელის უარყოფით მხარეს წარმოადგენს ნარჩენების პრევენციის დაბალი დონე, დაბალი ფინანსური ეფექტიანობა და პოლიტიკური გაულენები.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) - აღნიშნული მოდელი ძალიან ეფექტიანია ნარჩენების გარკვეული სახეობებისათვის, მაგრამ მისი გამოყენება ნარჩენების ყველა სახეობისთვის შეუძლებელია. ამ მოდელის პრინციპი მდგომარეობს იმაში, რომ ნარჩენების მართვის ხარჯი უკვე შესულია პროდუქციის ფასში, რომელსაც მომხმარებელი იხდის და პასუხისმგებლობა ნარჩენების მართვაზე ნარჩენების წარმომქმნელიდან პროდუქციის მწარმოებელზე გადადის. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის მიზანია, დააკისროს პროდუქციის გარემოზე ზემოქმედების პასუხისმგებლობა მის მწარმოებელს პროდუქციის მთლიანი სასიცოცხლო ციკლის გამავლობაში - პროდუქციის დიზაინის შექმნიდან მისი ხმარებიდან ამოღების (ნარჩენად ქცევის) შემდგომი ეტაპის ჩათვლით.

ფოტო 1: ნარჩენი შესაფუთი მასალის დახარისხება კომპანიაში FCC Environment Zohor, სლოვაკეთი

4

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა

წინამდებარე თავში აღწერილია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ზოგადი კონცეფცია, ნარჩენების, ფინანსებისა და ინფორმაციის ნაკადები, დაინტერესებული მხარეების როლები, აგრეთვე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში მიმდინარე პროცესები და სისტემის ეფექტიანობის უზრუნველმყოფი პილიტიკური ინსტრუმენტები.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა ეფექტიანია მაშინ, როდესაც ამ სისტემაში ჩართული მხარეების როლები მკაფიოდ დადგენილი და ყველასათვის ცნობილია. დაინტერესებული მხარეების საქმიანობა უნდა დაარეგულიროს კანონმდებლობამ, ხოლო ხელისუფლებამ უნდა შექმნას მონიტორინგისა და ზედამხედველობის ეფექტიანი სისტემა. სისტემის ეფექტიანობისათვის აუცილებელია:

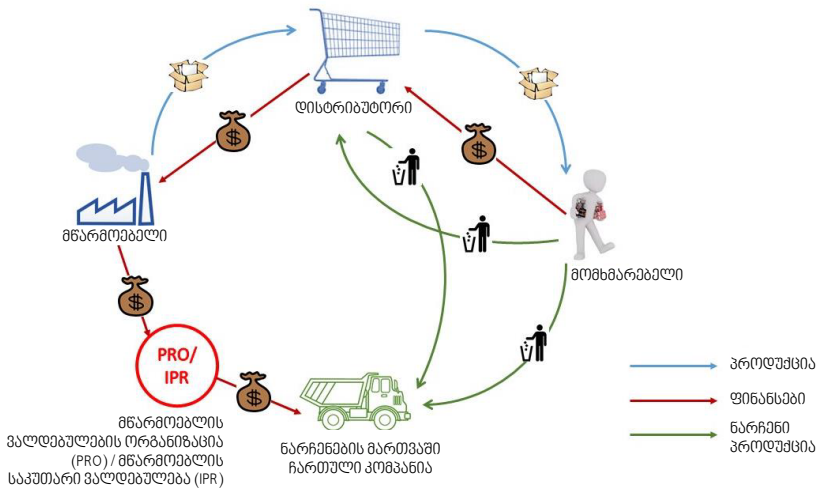
- მარტივი, მკაფიო და მკაცრი კანონმდებლობა; და
- ხელისუფლების მხრიდან რეგულარული შემოწმებებისა და კანონალსრულების უზრუნველყოფა.

4.1. ურთიერთდამოკიდებულება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სისტემის (EPR) დაინტერესებულ მხარეებს შორის

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა აერთიანებს შემდეგ დაინტერესებულ მხარეებს: შესაბამისი პროდუქციის მწარმოებლები და იმპორტიორები, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) ან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი), დისტრიბუტორები, ნარჩენების მართვაში ჩართული ორგანიზაციები (კომპანიები, რომლებიც ახორციელებენ ნარჩენების შეგროვებას, რეციკლირებას, სხვა სახით აღდგენას ან განთავსებას), მუნიცი-

პალიტიკები, ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოები (ცენტრალური გარემოსდაცვითი ორგანო, ადგილობრივი გარემოსდაცვითი უწყებები, სახელმწიფო ზედამხედველობის ორგანოები, პოლიცია, საბაჟო, და სხვ.).

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ნარჩენებისა და ფინანსების ნაკადების გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ. 1-ზე.

ნახ. 1: ნარჩენებისა და ფინანსების ნაკადები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში

მწარმოებელი/იმპორტიორი⁵ საკუთარ პროდუქციას ყიდის დისტრიბუციის/საცალო ვაჭრობის გზით. პროდუქციის სასა-
 ცოცხლო ციკლის დასრულების შემდეგ მომხმარებელს აქვს შეს-
 აძლებლობა, ნარჩენი პროდუქცია დაუბრუნოს დისტრიბუტორს,
 რომელიც ვალდებულია (კანონმდებლობით) უზრუნველყოს ჩაბა-
 რების სისტემა (პროდუქციის გაყიდვის შემთხვევაში დაიბრუნოს
 ნარჩენად ქცეული იგივე პროდუქცია), ან მომხმარებელს შეუძლია
 გამოიყენოს ნარჩენების შეგროვების სისტემა და მიუტანოს ნარჩე-
 5 დოკუმენტის ტექსტში ტერმინი „მწარმოებელი“ „იმპორტიორსაც“ გულისხმობს

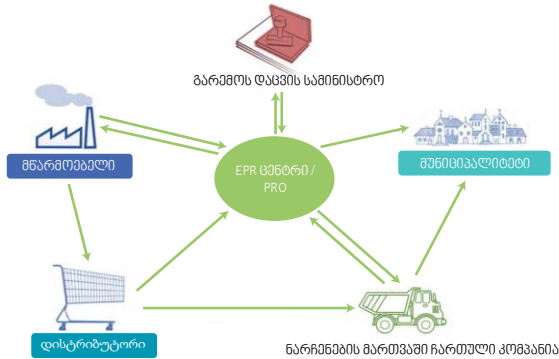
ნად ქცეული ნივთი უშუალოდ მუნიციპალიტეტში მოქმედ ნარჩენების მართვის კომპანიას.

ჩაბარების სისტემები წარმატებით გამოიყენება ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების, ბატარეების, აკუმულატორების და სატრანსპორტო საშუალებების შემთხვევაში. მუნიციპალიტეტებში ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემა გამოიყენება შესაფუთი მასალებისთვის. მუნიციპალიტეტებში ან ნარჩენების დამუშავების ობიექტებზე შესაძლებელია ჩაბარებისა და სეპარირებული შეგროვების სისტემების კომბინირება.

დისტრიბუტორს, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის შესაბამის ორგანიზაციასთან თანამშრომლობით, ნარჩენი პროდუქცია მიაქვს ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტზე, რომელიც, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვას და აქვს ხელისუფლების ორგანოების მიერ გაცემული ნებართვა ამ სახის სამუშაოების განხორციელებაზე. ის, თუ როგორ არის ორგანიზებული ჩაბარება, დამოკიდებულია შესაბამისი პროდუქციის მწარმოებლების მიერ შექმნილ სქემაზე.

მწარმოებელს შეუძლია მიხედოს ხმარებიდან ამოღებულ საკუთარ პროდუქციას იმ ორგანიზაციის საშუალებით, რომელიც ახორციელებს ნარჩენების მართვას მწარმოებლის სახელით და რომელსაც **მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO)** ეწოდება; ან საკუთარი ძალებით, **მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR)** პრინციპის შესაბამისად, რომელიც თანახმადაც თავად მწარმოებელი ზრუნავს მის მიერ ბაზარზე განთავსებულ (ხმარებიდან ამოღებულ) პროდუქციაზე; ან **მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სახელმწიფო ცენტრის (EPR ცენტრი)** საშუალებით, რომელიც უზრუნველყოფს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებასა და მართვას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) კანონმდებლობის მოქმედების სფეროში მყოფი ყველა მწარმოებლისთვის.

მწარმოებელი ვალდებულია, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) არსებული სქემის (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO)/მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)/მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სახელმწიფო ცენტრი (EPR ცენტრი)) საშუალებით, უზრუნველყოს სისტემის გამართულობა და მისი დაფინანსება. სისტემის გამართულად მუშაობისათვის აუცილებელია ინფორმაციის გაცვლა. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ინფორმაციის გაცვლის გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ.2-ზე.

ნახ. 2: ინფორმაციის გაცვლა-გამოცვლა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში

მწარმოებელი, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეს, გარკვეული პერიოდულობით, ჩვეულებრივ, კვარტალში ერთხელ, აწვდის ინფორმაციას ბაზარზე მის მიერ განთავსებული პროდუქციის სახეობისა და რაოდენობის შესახებ. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) არსებობის შემთხვევაში, მწარმოებელი ინფორმაციას აწვდის მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციას (PRO), რომელიც აღნიშნულ ინფორმაციას გადასცემს შესაბამის სახელმწიფო ორგანოს და ნარჩენების მართვაში ჩართულ იმ კომპანიას, რომელთანაც მას სახელშეკრულებო ურთიერთობა აქვს. იმ შემ-

თხვევაში, თუ მწარმოებელი მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR) მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) საშუალებით ასრულებს, იგი თავად აწვდის აღნიშნულ ინფორმაციას შესაბამის სახელმწიფო ორგანოს და ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიებს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეებს (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) აქვთ კომუნიკაცია სახელმწიფო ორგანოებთან (ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტროსთან) სხვადასხვა საკითხებზე. კერძოდ, შესაბამისი ორგანიზაცია იწყებს მწარმოებლების რეგისტრაციას ცენტრალურ რეესტრებში და წარმოადგენს ინფორმაციას ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობაზე, აგრეთვე შეგროვებული, დამუშავებული და რეციკლირებული ნარჩენების რაოდენობაზე. ხშირად სახელმწიფო ორგანოები ითხოვენ სხვა სახის ინფორმაციასაც (მაგ., სისტემის დაფინანსება, და სხვ.).

დისტრიბუტორი შეიძლება პასუხისმგებელი იყოს ჩაბარების სისტემასა და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეებთან (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) ნარჩენების დამუშავების ობიექტზე შეგროვებული ნარჩენების ტრანსპორტირების პირობების შეთანხმებაზე. მწარმოებელი დისტრიბუტორს აცნობებს რეციკლირების საფასურის ოდენობის შესახებ, რომელიც უკვე შესულია პროდუქციის ფასში. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამისი მონაწილე (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) უკავშირდება ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიას, რომელიც უზრუნველყოფს ნარჩენების ტრანსპორტირებას და ასევე იმ ობიექტებს, რომლებიც ახორციელებენ

ნარჩენების დამუშავებას და/ან რეციკლირებას. იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენები შეგროვებულია მუნიციპალიტეტებში არსებული ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემით, მუნიციპალიტეტები უკავშირდებიან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის შესაბამის მონაწილეს (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლები, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)) ნარჩენების დამუშავების ობიექტზე ნარჩენების ტრანსპორტირების უზრუნველსაყოფად. მწარმოებელი ვალდებულია ნარჩენების დამუშავების ობიექტზე წარმოადგინოს ინფორმაცია პროდუქციის დიზაინისა და მასში სახიფათო მასალების შემცველობის შესახებ ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ დამუშავების უზრუნველსაყოფად.

4.2. ვალდებულებების განაწილება

ქვემოთ წარმოდგენილია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ძირითადი მონაწილეების როლები და ფუნქციები:

4.2.1 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პრინციპის თანახმად, მწარმოებელი (მწარმოებლის განმარტების თანახმად, აღნიშნული ტერმინის ქვეშ იმპორტიორიც მოიაზრება) პასუხისმგებელია წარმოქმნილი ნარჩენების შეგროვებაზე, დამუშავებასა და განთავსებაზე. აქედან გამომდინარე, პროდუქციის მწარმოებლებმა უნდა შეასრულონ კანონმდებლობით განსაზღვრული გარკვეული ვალდებულებები.

მწარმოებლების ვალდებულებები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- პროდუქციის ისეთი დიზაინით შექმნა და დამზადება, რომელ-

**მუნიციპალური ნარჩენების
სეპარირებული შეგროვება
სტოკჰოლმში (შვედეთი)**

სტოკჰოლმში მუნიციპალური ნარჩენების სეპარირებულ შეგროვებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. ქალაქში მონყობილია შეგროვების რამდენიმე პუნქტი, სადაც მცხოვრებლებს მიაქვთ

ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები, ბატარეები და აკუმულატორები, ნარჩენი ქაღალდი, პლასტმასი, მინა, ლითონი, ქსოვილი და სხვა სახის ნარჩენები. ნარჩენები გემებით გადაიზიდება ნარჩენების დამუშავების ობიექტებზე. მოქალაქეებს ასევე შეუძლიათ ნარჩენების პირდაპირ გემებზე მიტანა გამოქვეყნებული გრაფიკის მიხედვით.

იც აადვილებს მის დემონტაჟს და აღდგენას, განსაკუთრებით ხელახალ გამოყენებასა და რეციკლირებას

- პროდუქციაში აკრძალული მასალების ან ნივთიერებების არგამოყენება⁶
- პროდუქციის ეტიკეტირება კანონმდებლობით დადგენილი წესით
- ხმარებიდან ამოღების შემდეგ პროდუქციის ჩაბარების და სეპარირებული შეგროვების უზრუნველყოფა
- შეგროვებული ნარჩენი პროდუქციის ხელახალი გამოყენება (თუ შესაძლებელია და ნებადართულია კანონმდებლობით)
- ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე ისეთი ნარჩენების გაგზავნის უზრუნველყოფა, რომელთა ხელახალი გამოყენება არ არის შესაძლებელი
- ნარჩენების დამუშავება მინიმალური სტანდარტებით
- ისეთი ნარჩენების გარემოს-

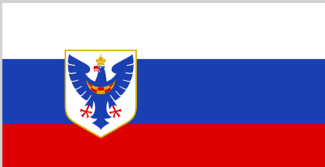
⁶ მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2000 წლის 18 სექტემბრის დირექტივა 2000/53/EC ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების შესახებ (შესწორებული).

დაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მეთოდებით განთავსების უზრუნველყოფა, რომელთა რეციკლირება ან სხვა სახით აღდგენა არ არის შესაძლებელი,

- ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ განხორციელების უზრუნველყოფა კანონმდებლობის მოთხოვნების შესაბამისად
- ნარჩენების შეგროვების, ხელახალი გამოყენებისა და რეციკლირების მინიმალური მაჩვენებლების დაცვა იმ შემთხვევაში, თუ ასეთი მაჩვენებლები კანონმდებლობით არის დადგენილი
- ნარჩენების გადამუშავების ობიექტზე იმ ინფორმაციის წარმოდგენა, რომელიც აუცილებელია ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ დამუშავების უზრუნველყოფად, განსაკუთრებით, ისეთი ინფორმაციის, რომელიც ეხება პროდუქციაში გამოყენებულ მასალებსა და კომპონენტებს
- მომხმარებლის ინფორმირება ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის სათანადოდ განთავსებისა და არასათანადო განთავსების სოციალური და გარემოსდაცვითი შედეგების შესახებ
- ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოს მიერ შექმნილ მწარმოებლების რეესტრში დარეგისტრირება (რეგისტრაცია არ არის მხოლოდ ბიუროკრატიული პროცედურა, ეს არის მწარმოებლის/იმპორტიორის მიერ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემაში საკუთარი სამართლებრივი ვალდებულებების აღიარება)
- ბაზარზე განთავსებული ნარჩენი პროდუქციის სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის მონაცემების აღრიცხვა და სახელმწიფო ორგანოსთვის შესაბამისი ინფორმაციის წარდგენა.

ჩეხეთის რესპუბლიკაში ფუნქციონირებს მწარმოებლის ვალდებულების 16 ორგანიზაცია (PRO) ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებისთვის, 2 PRO - ბატარეებისა და აკუმულატორებისთვის, ხოლო 1 PRO - ნარჩენი შესაფუთი მასალისთვის.

სლოვაკეთის რესპუბლიკაში 2001 წლიდან, მას შემდეგ, რაც კანონმდებლობით პირველად ჩამოყალიბდა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) გამარტივებული მოდელი, ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების, ბატარეებისა და აკუმულატორების, სატრანსპორტო საშუალებების და ზეთების დამუშავებისა და რეციკლირების მიზნით, შეიქმნა 96 ავტორიზებული კომპანია. აღნიშნულ ობიექტებზე დასაქმებულია 2500-ზე მეტი ადამიანი. სტატისტიკაში არ არის გათვალისწინებული ნარჩენების სეპარირებულ შეგროვებასა და ტრანსპორტირებაში ჩართული პერსონალი.

4.2.2 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის დისტრიბუტორები

მიუხედავად იმისა, რომ თეორიულად, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) მწარმოებელს აკისრებს წარმოქმნილ ნარჩენებზე ზრუნვის ვალდებულებას, პროდუქციის ბაზარზე განთავსებას ხშირად სხვა პირები, ძირითადად დისტრიბუტორები (საცალო ვაჭრები) ახდენენ. აქედან გამომდინარე, პასუხისმგებელი მწარმოებლის იდენტიფიცირების ძირითად კრიტერიუმს საცალო ვაჭრობაში გაშვებამდე პროდუქციაზე არსებული ბოლო საფირმო ნიშანი წარმოადგენს.

დისტრიბუტორი მწარმოებელთან ბიზნეს ურთიერთობით არის დაკავშირებული. დისტრიბუტორს მწარმოებელთან თანამშრომლობით შეუძლია უზრუნველყოს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის ჩაბარების სისტემები დეპონირება-ანაზღაურების სქემებთან ერთად.

დისტრიბუტორის ვალდებულებები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- პროდუქციის რეალიზაციის ობიექტებში ნარჩენი პროდუქციის (ჩვეულებრივ, უფასოდ) ჩაბარების ორგანიზება
- ჩაბარების სისტემით შეგროვებული ნარჩენი პროდუქციის მიტანა მწარმოებელთან, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციაში (PRO) ან ნარჩენების დამუშავების იმ ობიექტზე, რომელსაც აქვს ნარჩენების შეგროვების ან დამუშავების უფლება და რომელიც თანამშრომლობს მწარმოებელთან ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციასთან (PRO) ხელშეკრულების საფუძველზე.

როგორც წესი, დისტრიბუტორები გათავისუფლებული არიან ისეთი ბიუროკრატიული პროცედურებისაგან, როგორცაა რეგისტრაცია, ნებართვის აღება ან აღრიცხვის წარმოება.

4.2.3 ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტები

ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტი უზრუნველყოფს ნარჩენების ფიზიკურ მართვას, მათ შორის, ნარჩენების შეგროვებას, ტრანსპორტირებას, დამუშავებას, აღდგენას, რეციკლირებას და/ან განთავსებას.

ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტის ვალდებულებები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს:

- სახელმწიფო ორგანოსგან საქმიანობის ლიცენზიის (ნებართვის) მიღება და ლიცენზიის პირობების დაცვა⁷
- ნარჩენების მართვა გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობის დასაცავად და სხვა ზომების მიღება გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შესამცირებლად
- მანქანა-დანადგარების მონტაჟი და ექსპლუატაცია შესაბამისი დოკუმენტაციისა და სახელმწიფო ორგანოს მიერ გაცემული ლიცენზიის პირობების შესაბამისად

⁷ ბაზელის კონვენცია „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვებსა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“, მუხლი 4

- ნარჩენების მართვის სათანადო სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ განსაზღვრული გამოსწორების ღონისძიებების გატარება
- სამუშაო დოკუმენტაციისა და აღრიცხვის წარმოება და მათ საფუძველზე სახელმწიფო ორგანოსთვის საჭირო ინფორმაციის წარდგენა
- მიღებული ნარჩენების აწონვა და მიღებული ნარჩენების რაოდენობის ამსახველი დოკუმენტაციის წარმოება და შენახვა
- ნარჩენების დამუშავების შედეგად წარმოქმნილი ნარჩენების მიტანა ისეთ ობიექტზე, რომელსაც აქვს ნარჩენების აღდგენის ან განთავსების სახელმწიფო ორგანოს მიერ გაცემული მოქმედი ლიცენზია
- აღდგენის ან რეციკლირების მიზნების მიღწევა, თუ აღნიშნული მიზნები კანონმდებლობით არის დადგენილი.

4.2.4 მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი)

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) იქმნება მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებასთან (EPR) დაკავშირებული სამართლებრივი ვალდებულებების შესასრულებლად. ის შეიძლება შეიქმნას პროდუქციის მწარმოებლების/იმპორტიორების ჯგუფის მიერ ნებაყოფლობით, მესამე მხარის მიერ (ბიზნეს მოდელის საფუძველზე), ან კანონმდებლობით (ჩვეულებრივ, ნარჩენების მართვის კანონით/კოდექსით).

ორგანიზაციას შეიძლება ჰქონდეს შემდეგი სამართლებრივი ფორმა: ბიზნეს კომპანია (შპს ან სააქციო საზოგადოება), (არამომგებიანი) ასოციაცია, არასამთავრობო ორგანიზაცია ან კოოპერაციული საზოგადოება.

ჩვეულებრივ, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO)

მწარმოებლებთან ხელშეკრულების საფუძველზე მუშაობს. მისი მთავარი როლი მდგომარეობს კლიენტების მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ნარჩენის შეგროვების (ჩაბარება ან სეპარირებული შეგროვება), ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიაში ტრანსპორტირების, დამუშავების, აღდგენის, რეციკლირების, აღდგენისა და განთავსების უზრუნველყოფაში. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) რეციკლირების გადასახადს მწარმოებლებისგან იღებს.

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციას (PRO) შეუძლია შემდეგი ამოცანების შესრულება:

- მწარმოებლების ვალდებულებების შესრულება ხელშეკრულებით დადგენილ ფარგლებში
- მწარმოებლებისაგან/იმპორტიორებისაგან რეციკლირების გადასახადის შეგროვება დროის მოცემული პერიოდის განმავლობაში მათ მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესაბამისად
- ნარჩენი პროდუქციის სეპარირებული შეგროვება, ხშირად შესაბამისი მომსახურების მომწოდებლებთან მჭიდრო თანამშრომლობით
- შესაბამისი მომსახურების მომწოდებლებთან მჭიდრო თანამშრომლობით (საჭიროების შემთხვევაში) შეგროვებული ნარჩენების რეციკლირება, აღდგენა და განთავსება; იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენების წარმოქმნის ქვეყანაში არ არსებობს ნარჩენების რეციკლირების ობიექტები, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), ბაზელის კონვენციის⁸ შესაბამისად, უზრუნველყოფს ნარჩენების საზღვარგარეთ ტრანსპორტირებას გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო გზით
- სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის

8 ბაზელის კონვენცია „სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვებსა და მათ განთავსებაზე კონტროლის შესახებ“

მიზნების მიღწევა

- მწარმოებლებზე დაკისრებული ვალდებულებების შესახებ მომხმარებლების ცნობიერების ამაღლების საინფორმაციო კამპანიები
- ფინანსური რესურსების ეფექტიანი მართვა
- სახელმწიფო შემონმებების განმახორციელებელ ორგანოებთან თანამშრომლობა
- აღრიცხვის და დოკუმენტაციის წარმოება და მათ საფუძველზე სახელმწიფო ორგანოსთვის საჭირო ინფორმაციის წარდგენა.

ხშირად მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებიდან (PRO), მწარმოებლების სახელით, ცალკეული ფუნქციების, მათ შორის, ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების დელეგირება ხდება მუნიციპალურ სამსახურებზე იმ პირობით, რომ მიღწეულ იქნება ნარჩენების შეგროვების მიზნები. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია მჭიდრო კოორდინაცია, როგორც მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებსა (PRO) და მწარმოებლებს, ასევე მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებსა (PRO) და შესაბამის სამსახურებს შორის.

მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) განსაკუთრებულ შემთხვევას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) წარმოადგენს. EPR ცენტრს აქვს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) მეტ-ნაკლებად მსგავსი ამოცანები და პასუხისმგებლობები. განსხვავება მდგომარეობს იმაში, რომ EPR ცენტრი სისტემაში მწარმოებლის ვალდებულების ერთადერთი ორგანიზაციაა და ხშირ შემთხვევაში (ნახევრად) სახელმწიფო ორგანიზაციას წარმოადგენს. ჩვეულებრივ, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ერთმანეთის კონკურენტები არიან და კერძო კომპანიებს წარმოადგენენ.

4.2.5 ცენტრალური ხელისუფლება (სახელმწიფო ადმინისტრირება)

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა მოითხოვს ცენტრალური, რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლების სხვადასხვა ორგანოების აქტიურ ჩართულობას. თითოეულ უწყებას აქვს საკუთარი როლი და პასუხისმგებლობები. უწყებებს შორის პასუხისმგებლობები გადანაწილებულია კონვენციებისა და ხელისუფლების ორგანოების კომპეტენციების შესაბამისად. ქვეყნების მიხედვით აღნიშნული პასუხისმგებლობები განსხვავებულია. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ეფექტიანად განხორციელებისათვის აუცილებელია ხელისუფლების ყველა ორგანოს თანამშრომლობა.

ა) ცენტრალური ხელისუფლების ორგანო (ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტრო):

- ადგენს ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების, აღდგენისა და რეციკლირების სამართლებრივ რეგულაციებს, ზღვრულ მნიშვნელობებსა და მიზნებს

stiftung elektro-altgeräte register® eagr

საკოორდინაციო-საინფორმაციო ცენტრი გერმანიაში

გერმანიის კანონმდებლობაში ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ ევროკავშირის დირექტივის გადმოღების შედეგად, ქვეყანაში მწარმოებლების მიერ შეიქმნა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების საკოორდინაციო-საინფორმაციო ცენტრი. ცენტრი ჩამოყალიბდა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ ეროვნული აქტის (ElektroG) საფუძველზე. გერმანიის ფედერალური გარემოსდაცვითი სააგენტოს (UBA) მიერ მინიჭებული უფლებით, stiftung ეარ ახორციელებს ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების მწარმოებლების რეგისტრაციას, კოორდინაციას უწევს ჩაბარების პუნქტებში კონტინერების უზრუნველყოფას და ნარჩენი პროდუქციის გატანას შეგროვების პუნქტიდან გერმანიის მასშტაბით.

- აწარმოებს და აახლებს მწარმოებლების რეესტრებს და მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) რეესტრებს (ხშირ შემთხვევაში მისდამი დაქვემდებარებული ორგანიზაციის, მაგ., გარემოს სააგენტოს, საშუალებით)
- შეაქვს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლებისა და მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) მონაცემები რეესტრებში
- განსაზღვრავს ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების, აღდგენისა და რეციკლირების მიზნებს
- გასცემს ნებართვებს ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტებისათვის (ზოგიერთ ქვეყანაში აღნიშნული პასუხისმგებლობა რეგიონულ ან ადგილობრივ ხელისუფლებას აქვს)
- აღრიცხავს და ინახავს მწარმოებლების, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებისა (PRO) და ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანიების მიერ წარმოდგენილ ინფორმაციას
- ყოველწლიურად ამოწმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლების წილს ბაზარზე
- იღებს გადაწყვეტილებას იმასთან დაკავშირებით, ექვემდებარება თუ არა ესა თუ ის პროდუქცია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) კანონმდებლობას (ზოგიერთ ქვეყანაში აღნიშნული პასუხისმგებლობა მისდამი დაქვემდებარებულ ორგანიზაციას, მაგ., გარემოს სააგენტოს, ან სხვა სახელმწიფო უწყებას, მაგ., ეკონომიკის/ვაჭრობის სამინისტროს ან დარგობრივ ბიზნეს ასოციაციებს აქვთ).

ბ) გარემოსდაცვითი ინსპექცია:

- წარმოადგენს სახელმწიფო ზედამხედველობის ორგანოს, რომელიც ამოწმებს მწარმოებლებს, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებს (PRO) და ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიებს

- აჯარიმებს
- შეიძლება შეასრულოს საკოორდინაციო-საინფორმაციო ცენტრის როლი; ამ შემთხვევაში მას ექნება შემდეგი პასუხისმგებლობები (რომლებიც შეიძლება დაემთხვეს ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოს პასუხისმგებლობებს):
 - აგროვებს მონაცემებს და ამონმებს მათ ხარისხს (ასრულებს რეესტრის ფუნქციას);
 - უზრუნველყოფს შესაბამისობას სამართლებრივ მოთხოვნებთან (მაგ., დარღვევების აღმოჩენის გზით);
 - ამონმებს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) მუშაობას მათ მიერ სამართლებრივი ვალდებულებების შესრულების კუთხით; და
 - განსაზღვრავს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის ნილს ბაზარზე და მწარმოებლებისა თუ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებისთვის (PRO) ადგენს ნარჩენების შეგროვების მიზნებს.

გ) სხვა ინსპექციები (მაგ.:საგადასახადო) ან სახელმწიფო მაკონტროლებელი ორგანოები (მაგ.:საბაჟო):

- ამონმებს, უზრუნველყოფენ თუ არა დისტრიბუტორები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის უფასო ჩაბარებას
- ამონმებს მწარმოებლების (იმპორტიორების) დოკუმენტაციას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციასთან დაკავშირებით, მათ შორის ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობას
- ამონმებს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) დოკუმენტაციას
- მწარმოებლის (იმპორტიორის) მწარმოებლების რეესტრში

დარეგისტრირების შემდეგ ამონმებს, მოხდა თუ არა ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის დისტრიბუცია.

ფოტო 2: ხმარებიდან ამოღებული სამაცივრე დანადგარების დამუშავების ტექნოლოგია კომპანიაში ElektroRecycling, Slovenská Ľupča, სლოვაკეთი

4.2.6 მუნიციპალიტეტები

მუნიციპალიტეტების როლი მნიშვნელოვანია მოსახლეობიდან ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების კუთხით. მუნიციპალიტეტი თანამშრომლობს მწარმოებლებთან ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებთან (PRO) მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემების ჩამოყალიბებისა და ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. მუნიციპალიტეტების როლი შემდეგში მდგომარეობს:

- გარკვეული ობიექტებიდან ან გზისპირიდან ნარჩენების ნაკადების სეპარირებული შეგროვების ეფექტიანი სისტემის ჩამოყალიბება ადგილობრივი პირობების, კულტურისა და ჩვევების შესაბამისად

ფოტო 2: მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) Natur-pack-ის (სლოვაკეთი) მიერ ორგანიზებული ბავშვების ეკოლოგიური განათლება (დამატებითი ინფორმაციისთვის: <http://www.naturpack.sk/obce/vzdelavanie/>)

- მწარმოებლებისგან ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებისგან (PRO) ნარჩენების სეპარირებული შეგროვებისთვის საჭირო სივრცის უზრუნველყოფა
- მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ჩვევების გაუმჯობესება და საყოფაცხოვრებო ნარჩენებთან მოპყრობის, განსაკუთრებით სეპარირებული შეგროვების, სწავლება
- მოსახლეობის ინფორმირება ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების დეტალებისა და ნარჩენების ნაგავსაყრელებზე განთავსების აკრძალვის შესახებ
- ნარჩენების, განსაკუთრებით ნარჩენი შესაფუთი მასალის სახლის ღუმელებში წვის აკრძალვის შესრულების კონტროლი
- თანამშრომლობა მწარმოებლებთან ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებთან (PRO) გზისპირიდან ნარჩენების შეგროვების ორგანიზების მიზნით
- მუნიციპალიტეტში ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების სისტემის შესახებ ინფორმაციის მიწოდება ცენტრალური ხელისუფლების ორგანოსათვის.

ევროკავშირის კანონმდებლობა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების და ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებების გამოყენების შეზღუდვის შესახებ

ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები (WEEE) წარმოადგენს მასალებისა და კომპონენტების ნარეგს, რომელსაც, არასათანადო მართვის შემთხვევაში, შეუძლია სერიოზული პრობლემების შეუქმნას გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობას მასში სახიფათო ნივთიერებების არსებობის გამო. რესურსების ეფექტიანობის ასამაღლებლად და გარემოსდაცვითი მართვის გასაუმჯობესებლად ამ მასალების შეგროვებისა და დამუშავების სრულყოფილი მექანიზმის შექმნას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ევროკავშირში მოქმედებს ორი დირექტივა - დირექტივა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების (WEEE) შესახებ (WEEE დირექტივა) და დირექტივა ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებების გამოყენების შეზღუდვის შესახებ (RoHS დირექტივა).

WEEE დირექტივის 2012 წლის განახლებული ვერსიით დადგენილია ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შეგროვების შემდეგი მიზნები: 45% - 2016 წლის შემდეგ გაყიდული პროდუქციისთვის და 65% - 2019 წლის შემდეგ გაყიდული პროდუქციისთვის ან ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების 85%.

ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები ვალდებული არიან ევროკომისიას აცნობონ მიზნების მიღწევების შედეგები ჩატარებული გაანგარიშების საფუძველზე.

4.3 პოლიტიკური ინსტრუმენტები

არსებობს ბევრი პოლიტიკური ინსტრუმენტი (ადმინისტრაციული, ეკონომიკური და საინფორმაციო), რომლებიც ხელს უწყობს მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) სქემის განხორციელებას.

ადმინისტრაციულ ინსტრუმენტებს მიეკუთვნება მაგალითად, შეზღუდული ნივთიერებების ნუსხის არსებობა (მაგ., ევროკავშირის დირექტივა სახიფათო ნივთიერებების შეზღუდვის შესახებ⁹), შეგროვების მიზნების განსაზღვრა (წარმოდგენილი ევროკავშირის დირექტივაში ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ)¹⁰ და დამუშავების სტანდარტები დანერგვა (მაგ., ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების დამუშავების ევროკავშირის სტანდარტები¹¹). დამუშავებასა და განთავსებასთან დაკავშირებული დამატებითი შეზღუდვები საჭიროა იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საქმიანობა საფრთხეს უქმნის გარემოსა და საზოგადოებრივ ჯანმრთელობას. მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) სქემის განხორციელებას ასევე ხელს უწყობს რეციკლირებული მასალის შემცველობის მინიმალური სტანდარტებისა (რომლებიც მოცემულია შესაფუთი მასალების შესახებ ევროკავშირის კანონმდებლობაში¹²) და პროდუქციის ნორმატიული სტანდარტების დადგენაც.

საინფორმაციო ინსტრუმენტები დაინტერესებულ მხარეებს ინფორმაციის გაზიარების ვალდებულებას აკისრებს. მაგალითად, 9 მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2011 წლის 8 ივნისის დირექტივა 2011/65/EU ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებში გარკვეული სახიფათო ნივთიერებებს გამოყენების შეზღუდვის შესახებ (განახლებული).

10 მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 4 ივლისის დირექტივა 2012/19/EU ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ (განახლებული).

11 მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2006 წლის 6 სექტემბრის დირექტივა 2006/66/EC ბატარეებისა და აკუმულატორების შესახებ და რომელიც აუქმებს დირექტივა 91/157/EEC-ს.

12 მაგ., ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 1994 წლის 20 დეკემბრის დირექტივა 94/62/EC შესაფუთი მასალისა და ნარჩენი შესაფუთი მასალის შესახებ (შესწორებული).

მწარმოებლები ვალდებული უნდა იყვნენ რეგულარულად (მაგ., კვარტალურად) მიაწოდონ ინფორმაცია შესაბამის ორგანოებს მათ მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ. გარდა ამისა, პროდუქციის სათანადო ეტიკეტირებით მომხმარებელი იღებს ინფორმაციას იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ და სად უნდა განათავსოს ნარჩენი. პროდუქციის გარემოსდაცვითი დეკლარაციების საშუალებით დაინტერესებულ მხარეებს შეუძლიათ გაეცნონ პროდუქციის მახასიათებლებს, ხოლო მომხმარებლისთვის განკუთვნილი ლიფლეტების საშუალებით შესაძლებელია დამატებითი ინფორმაციის მიღება.

ეკონომიკური ინსტრუმენტები

მოიცავს ისეთ საშუალებებს, როგორცაა გადასახადების შემოღება შეზღუდვას დაქვემდებარებული კომპონენტების შემცველ მასალაზე/პროდუქციაზე და სუბსიდიები სათანადო მასალების შერჩევის წასახალისებლად. ფართოდ არის გავრცელებული ისეთი ინსტრუმენტები, როგორცაა რეციკლირების საფასურის ავანსი და დეპონირება-ანაზღაურების სისტემები. რეციკლირების საფასურის ავანსი წარმოადგენს გადასახადს, რომელსაც იხდის მწარმოებელი ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებისა და დამუშავების დასაფინანსებლად, ხოლო დეპონირება-ანაზღაურება წარმოადგენს ფასნამატს, რომელსაც იხდის მომხმარებელი პროდუქციის შეძენისას და რომელიც მას უბრუნდება მწარმოებლისთვის ხმარებიდან ამოღებუ-

ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების დამუშავების სტანდარტები, რომლებიც ეხება მარკირებისა და ლოჯისტიკის ასპექტებსაც, შემუშავებული აქვთ ევროპის სტანდარტიზაციის ორგანიზაციებსაც.

გარდა იმისა, რომ RoHS დირექტივა ზღუდავს ისეთი სახიფათო ნივთიერებების, როგორცაა ტყვია, ვერცხლისწყალი, კადმიუმი და რამდენიმე სხვა ნივთიერება, გამოყენებას. ის ასევე მოითხოვს მძიმე ლითონებისა და ცეცხლგამძლე მასალების სხვა უფრო უსაფრთხო ალტერნატივებით ჩანაცვლებას.

RoHS2 დირექტივა, როგორც მისი წინამორბედი დირექტივის განახლებული ვერსია, ძალაში 2011 წელს შევიდა. მასში განსაზღვრულია დირექტივის მოქმედების სფერო, შეზღუდული ნივთიერებები და გამონაკლისები, ასეთის არსებობის შემთხვევაში.

მრეწველობა მხარს უჭერს მწარმოებლებს, რომლებიც ვალდებული არიან დაამტკიცონ, რომ იღებენ ყველა ზომას დირექტივის მოთხოვნების შესასრულებლად.

ლი პროდუქციის დაბრუნების შემდეგ.

გარდა ამისა, არსებობს სხვა საბაზრო ინსტრუმენტები, როგორცაა რეციკლირების კრედიტებით ვაჭრობა, რომელიც გამოიყენება რეციკლირების მიზნების მისაღწევად და ხელს უწყობს სოციალურად ოპტიმალურ ინვესტიციებს, თუმცა აღნიშნული ინსტრუმენტი ნაკლებად არის გავრცელებული.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) განხორციელებაში პოლიტიკური ინსტრუმენტების გამოყენების ეფექტიანობა უნდა შეფასდეს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის წარმატებაში მათი წვლილის მიხედვით. პოლიტიკური ინსტრუმენტები ასევე უნდა შეეხოს უპატრონო ნარჩენებსაც - იმ პროდუქციისგან წარმოქმნილ ნარჩენებს, რომელიც განთავსდა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის შემოღებამდე.

ქვემოთ მოცემულია ორი მაგალითი იმის საილუსტრაციოდ, თუ როგორ აყალიბებს პოლიტიკა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის სტრუქტურასა და თავისებურებებს.

ჩანართი 3. შვედეთისა და საფრანგეთის მაგალიტები

პლასტიკური ბოთლებისა და ლითონის ქილების რეციკლირების შვედური სისტემა

შვედეთში, პროდუქციის რეალიზაციამდე, სავალდებულოა პლასტიკური ბოთლებისა და ლითონის ქილების ჩართვა რეციკლირების აღიარებულ სისტემაში. პროდუქციის ეტიკეტზე აღნიშნული უნდა იყოს რეციკლირების სისტემა იმ თანხასთან ერთად, რომელიც ბრუნდება ტარის ჩაბარების შემდეგ. ერთ-ერთ მაგალითს წარმოადგენს შვედეთის რეციკლირების სისტემის **Returpack**-ის მიერ აღუშინის ქილებზე დაწესებული დეპოზიტი 1.0-დან 1.2-მდე შვედური კრონის მოცულობით. აღნიშნულ სისტემას მართავს შვედეთის სასოფლო-სამეურნეო საბჭო და გამოიყენება შვედეთის საწარმოების უდიდესი ნაწილის მიერ. დეპოზიტი მოიცავს ნარჩენი ტარის მართვის გადასახადს. კანონის თანახმად, პროდუქციაზე მითითებული უნდა იყოს გადასახადის ოდენობა¹. მწარმოებლებისა და იმპორტიორების წლიური გადასახადი 10,000 შვედურს კრონას შეადგენს.

ეტიკეტზე მითითებულია, არის თუ არა პროდუქცია ჩართული რეციკლირების სისტემაში. გამონაკლისი შემთხვევების გარდა, არ შეიძლება ისეთი პროდუქციის რეალიზაცია, რომელიც არ არის ჩართული რეციკლირების სისტემაში. აღნიშნული წესის დარღვევისთვის გათვალისწინებულია ჯარიმა 50,000 შვედურ კრონამდე. პროდუქცია შეიძლება არ იყოს ჩართული ეტიკეტირების სისტემაში **Returpack**-ის ან რეციკლირების სხვა აღიარებული სისტემის მიერ სერტიფიცირებული ტარის ფორმიდან ან მასალიდან გამომდინარე. თუმცა, ასეთ გამონაკლისებს დროებითი ხასიათი აქვს და მუდმივად არ მოქმედებს. იმისათვის, რომ მწარმოებელმა აღნიშნული გამონაკლისით ისარგებლოს, მან შვედეთის ვაჭრობისა და ბაზრების უწყებაში, რეციკლირების სერტიფიკატთან ერთად უნდა წარადგინოს განცხადება კონკრეტული პროდუქციისა და მისი წარმოების აღწერით. დროთა განმავლობაში, მწარმოებელი უნდა გადავიდეს ისეთ ტარაზე, რომლის ჩართვა შესაძლებელი იქნება რეციკლირების აღიარებულ სისტემებში.

ჩამოთვლილი წესები ვრცელდება მოხმარებისთვის გამზადებული სასმელების პლასტიკის ბოთლებსა და ლითონის ქილებზე. მინის ბოთლებში ჩამოსხმული წვენები არ არის ჩართული ამ სისტემაში. მათ მართვას ახორციელებს შვედეთის მინის რეციკლირების კომპანია (**Svensk Glasåtervinning AB**)².

¹ შვედეთის სასმელების ტარასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა (2016 წლის 22 ივნისი). ინფორმაცია ალებულია 2017 წლის 12 ოქტომბერს შემდეგი წყაროდან <http://www.bottlebill.org/legislation/world/sweden.htm>

² ჩარევა. (2016 წლის 14 დეკემბერი). ინფორმაცია ალებულია 2017 წლის 10 ოქტომბერს შემდეგი წყაროდან <https://www.jordbruksverket.se/swedishboardofagriculture/engelskasidor/trade/petbottlesandmetalcan.4.584a812513a8740bea18000916.html>

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ტანსაცმელზე, თეთრეულ-სა და ფეხსაცმელზე საფრანგეთში

საფრანგეთში, 2008 წელს, ნარჩენების მდგრადი მართვის სფეროში ევროპის გარემოსდაცვითი სტანდარტების შესაბამისად, ჩამოყალიბდა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემა ტანსაცმლის, თეთრეულისა და ფეხსაცმლის მწარმოებლებისთვის, დისტრიბუტორებისა და იმპორტიორებისათვის. აღნიშნული რეგულაციის მიზანია, აიძულოს ბიზნესი, ბაზარზე პროდუქციის განთავსების დროს გაითვალისწინოს მათი ხმარებიდან ამოღებაც. რეგულაციის მოქმედების სფეროში არ ხვდება ისეთი სახის პროდუქცია, როგორცაა ტყავის ტანსაცმელი, სამედიცინო და ორთოპედიული ნაწარმი, სპორტული საქონელი, და სხვ. კომპანიებს შეუძლიათ შექმნან ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის შეგროვებისა და რეციკლირების საკუთარი პროგრამები საფრანგეთის ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ აღიარებული მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) ფარგლებში, ან ისარგებლონ ამ დარგის ნარჩენების მართვაში აკრედიტებული კომპანია Eco TLC-ის მომსახურებით მისთვის ყოველწლიური გადასახადის გადახდის გზით.

Eco TLC-ის მომსახურებით სარგებლობს ბევრი მწარმოებელი. კომპანია შეგროვებულ სახსრებს იყენებს რეგულაციის მოქმედების სფეროს დაქვემდებარებული ორგანიზაციების გამოსავლენად, რეციკლირების ახალი მეთოდების შესაძრავებლად და ნარჩენების დახარისხების შესახებ მომხმარებლების ცნობიერების ასამაღლებლად. გარდა ამისა, Eco TLC გარკვეული სახის დახმარებას უწევს იმ დაინტერესებულ მხარეებსაც, რომლებიც მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) ფარგლებში მოქმედებენ. Eco TLC-ს მიერ მიღებული შემოსავალი ემყარება კომპანიების მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობასა და ზომას. გადასახადი ტანსაცმლისა და საოჯახო თეთრეულის ერთ ერთეულზე (დღგ-ს ჩაუთვლელად), გამომდინარე ზომიდან, 0.00132-დან 0.0528 ევრომდე მერყეობს. ანალოგიური განაკვეთი მოქმედებს ფეხსაცმლის შემთხვევაში. გარდა ამისა, მოქმედებს წამახალისებელი სქემებიც, რომელთა ფარგლებშიც მწარმოებლებს შეუძლიათ ისარგებლონ შეღავათიანი გადასახადით რეციკლირებული ბოჭკოსგან დამზადებულ პროდუქციაზე¹.

1 EcoTLC Metteurs en Marché. (ნ.დ.). ინფორმაცია აღებულია 2017 წლის 10 ოქტომბერს შემდეგი წყაროდან <http://www.ecotlc.fr/page-297-information-in-english.html>

4.4 მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში მიმდინარე პროცესები

4.4.1 ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება

ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს პირობას ნარჩენების უსაფრთხოდ მართვისა და მათგან მეორადი ნედლეულის მიღების უზრუნველსაყოფად. ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების მეთოდი დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვინ არის ნარჩენების წარმომქმნელი - ოჯახი (მოსახლეობა) თუ იურიდიული პირი. ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების მეთოდებია:

ა) ნარჩენების წარმომქმნელისგან ნარჩენების ინდივიდუალური შეგროვება და გატანა დამუშავების ობიექტზე

ეს მეთოდი ხელსაყრელია ნარჩენების წარმომქმნელი იურიდიული პირებისთვის (ოფისები, ბანკები, კერძო კომპანიები, სკოლები, და სხვ.). ამ შემთხვევაში, შესაბამისი პასუხისმგებელი პირი უზრუნველყოფს წარმომქმნელი ნარჩენების გატანას ნარჩენების დამუშავების უახლოეს ობიექტზე გადაადგილების მარშრუტის ოპტიმიზაციისა და სატრანსპორტო ხარჯებისა და გარემოსათვის საფრთხეების შემცირების მიზნით. ნარჩენების ტრანსპორტირებისა და დამუშავების საფასურს ნარჩენების წარმომქმნელი იხდის გაფორმებული ხელშეკრულების საფუძველზე. დამადასტურებელ დოკუმენტს ინვოისი წარმოადგენს. სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანო ამ პროცესში არ ერთვება. მისი როლი მხოლოდ ნარჩენების მართვის (შეგროვება, ტრანსპორტირება და ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე მიტანა) კანონთან შესაბამისობის შემოწმებასა და ყველა სამართლებრივი მოთხოვნის შესრულების უზრუნველყოფაში მდგომარეობს.

ბ) ნარჩენების გზისპირიდან შეგროვება

ეს მეთოდი ხელსაყრელია მოსახლეობიდან ნარჩენების სეპარირე-

ფოტო 4: ნარჩენი შესაფუთი მასალის გზისპირიდან შეგროვება, სლოვაკეთი

ბული შეგროვებისთვის. აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობა მწარმოებლებს, მუნიციპალიტეტებსა და მომსახურების მომწოდებლებს შორის. მწარმოებელი მიმართავს მუნიციპალიტეტებს თხოვნით, გამოაქვეყნოს (მუნიციპალიტეტში გავრცელებული საშუალებებით) ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების თარიღი. მოსახლეობას შეუძლია ნარჩენების გამოტანა საკუთარი სახლების წინ (ეს არ არის რეკომენდებული, რადგან არსებობს ღარიბი ადამიანების ან გადაამყიდველების მიერ ნარჩენების კომპონენტებისა ან გამოყენებადი ნაწილების მოპარვის საშიშროება) ან სპეციალურად გამოყოფილ ადგილებში (სკვერში, ოფისის, ბარის ან ეკლესიის წინ), საიდანაც ოპერატორი შეგროვებულ (ჩვეულებრივ, პირდაპირ მანქანაზე მიტანილ) ნარჩენებს წაიღებს ნარჩენების დამუშავების მუნიციპალიტეტთან ახლომდებარე ავტორიზებულ ობიექტზე. მწარმოებლებს შეუძლიათ გამოიყენონ საკუთარი სატრანსპორტო საშუალებები, ოპერატორები და მძღოლები, ან გააფორმონ ხელშეკრულება (ხელშეკრულებები) სახიფათო ნარჩენების გატანის მომსახურების მომწოდებლებთან. მწარმოებლები იყოფენ ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების ხარჯებს. ეს ძალიან მოსახერხებელია მოსახლეობისათვის, რომელსაც არ უნევს ნარჩენი პროდუქციის მიტანა რეციკლირებისთვის განკუთვნილი ნარჩენების შეგროვების პუნქტებში. გზისპირიდან შეგროვების მეთოდი ხელსაყრელია სოფლის ტიპის პატარა დასახლებებისათვის. შეგროვების ეს სისტემა სხვა სისტემებთან შედარებით ძვირადღირებულია.

ფოტო 5: შეგროვების პუნქტის სოფელში Chochoľná – Veľčice, სლოვაკეთი (ფოტო: Priatel'ia Zeme- SPZ)

გ) ნარჩენების შეგროვების პუნქტები

მუნიციპალიტეტში გამოყოფილია მყარი (ასფალტის ან ბეტონის) ზედაპირის მქონე სპეციალური შემოღობილი ტერიტორია. ტერიტორია ღიაა გარკვეულ საათებში. ამ დროს ტერიტორიაზე აუცილებლად უნდა იმყოფებოდეს მცველი/ოპერატორი, რომელიც დაიცავს მას ქურდობისაგან და შეამონმებს შემოსული ნარჩენების ხარისხს. შეგროვების პუნქტების მუშაობა დაკავშირებულია საექსპლუატაციო ხარჯებთან, რომელსაც ფარავენ მწარმოებლები (იმ შემთხვევაში, თუ შეგროვების პუნქტები მონყობილია მხოლოდ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სფეროში შემავალი ნარჩენების მისაღებად) ან მუნიციპალიტეტები (იმ შემთხვევაში, თუ შეგროვების პუნქტები მონყობილია სხვადასხვა სახის ნარჩენების, მაგ., ლითონის, სამშენებლო და დემონტაჟის შედეგად მიღებული ნარჩენების, მწვანე ნარჩენების და სხვა სახის ნარჩენების მისაღებად) ნარჩენების მართვის გადასახადებით ან გარემოსდაცვითი მოსაკრებლების საშუალებით. შეგროვების პუნქტების მონყობას შემდეგი დადებითი მხარეები გააჩნია:

- ნარჩენების კონტროლირებული შეგროვება გამორიცხავს უკონტროლო ნაგავსაყრელების გაჩენას;
- მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლება (მოსახლეობა ეჩვევა საკუთარი ნარჩენების მიტანას კონტროლირებულ პუნქტებში და არა უკონტროლო ნაგავსაყრელებზე);
- მუნიციპალიტეტი შეუძლია მიიღოს შემოსავალი მეორადი ნედლეულის (ლითონი, ქალაღი, პლასტმასი, მინა) გაყიდვით.

შეგროვების პუნქტებს უარყოფითი მხარეებიც აქვს:

- მოითხოვს საექსპლუატაციო ხარჯებს;
- მოითხოვს სივრცეს;
- არ არის მოსახერხებელი მომხმარებლებისათვის, რადგან მათ უნევთ საკუთარი ნარჩენების დიდი მანძილებიდან მოტანა.

ნარჩენების შეგროვების პუნქტები ხელსაყრელია დიდი მუნიციპალიტეტებისათვის (ქალაქების ან სოფლებისათვის), თუმცა არ არის მოსახერხებელი არამჭიდრო დასახლებებში, რადგან ადამიანებს ნარჩენების შორიდან ტარება არ სურთ.

მუნიციპალური ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ სისტემას შეგროვების სტაციონარული პუნქტების სისტემა წარმოადგენს. სისტემა შედგება რამდენიმე კონტეინერისაგან, რომელთაგან თითოეული განკუთვნილია ისეთი კონკრეტული სახის ნარჩენისთვის, როგორცაა ქალაქი, მინა, პლასტმასი და ლითონი. ზოგიერთ ქვეყანაში კონტეინერები გამოყოფილია ხმარებიდან ამოღებული მცირე ზომის ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების, ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის.

დ) ნარჩენების (მაღაზიებში) ჩაბარების სისტემები

ნარჩენების სეპარირებული შეგროვების ერთ-ერთ საშუალებას დისტრიბუტორების მიერ მაღაზიებში პროდუქციის უფასო ჩაბარების მომსახურება წარმოადგენს. ასეთი მიდგომა წარმატებით ხორციელდება მრავალჯერადი ბოთლების შემთხვევაში ჩვეულებრივ დეპონირება-ანაზღაურების სქემებთან ერთად, როდესაც მომხმარებელი პროდუქციის შექმნის მომენტში ფასნამატს იხდის. მომხმარებელს გადახდილი თანხა უბრუნდება მის მიერ ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის ჩაბარების დროს. მაღაზიებში მოწყობილი ჩაბარების სისტემა მოითხოვს სივრცეს (მაგ., შენობაში არსებული კონტეინერი ან სანყოფი). შეიძლება საჭირო იყოს რეგისტრაცია სახელმწიფო უწყებაში. ნებართვა, როგორც წესი, სავალდებულო არ არის.

ფოტო 6:
ბოთლების ჩამბარებელი ავტომატი

ევროკავშირში, მწარმოებლებისთვის სავალდებულოა ჩაბარების სისტემების მოწყობა ხმარებიდან ამოღებული ისეთი პროდუქციისთვის, როგორიცაა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები, ბატარეები და აკუმულატორები. ახალი პროდუქციის სარეალიზაციოდ გატანის დროს დისტრიბუტორები იღებენ ხმარებიდან ამოღებული თითოეული ნივთის უფასოდ ჩაბარების ვალდებულებას.

მსგავსი სისტემა ხშირად ვრცელდება სხვა სახის პროდუქციის დისტრიბუტორებზეც, მაგალითად, ავტომანქანების სარემონტო სახელოსნოებსა და ავტოგასამართ სადგურებზე.

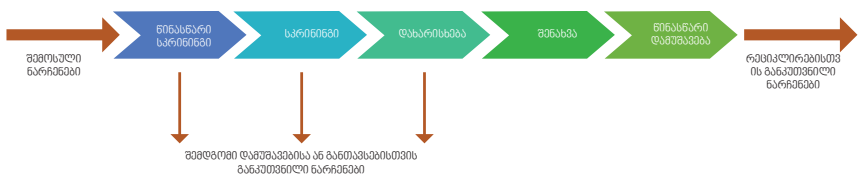
დისტრიბუტორი უკავშირდება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემის შესაბამის მონაწილეებს მის მიერ შეგროვებული ნარჩენების გადამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე მისატანად. ჩაბარების სისტემასა და ნარჩენების ტრანსპორტირებასთან დაკავშირებულ ხარჯებს ფარავს მწარმოებელი (პირდაპირ, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) ან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) საშუალებით).

სასურველია დისტრიბუტორების ფინანსური ნახალისება შეგროვებული ნარჩენების რაოდენობის (წონის) შესაბამისად მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის მიერ (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) საშუალებით, თავად მწარმოებლების მიერ, თუ ისინი ირჩევენ მწარმოებლის სა-

კუთარი ვალდებულების (IPR) სქემას, ან მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) საშუალებით). ასეთი მიდგომით მომხმარებელი კმაყოფილია, რადგან ის ნარჩენებს მარტივად და უფასოდ იშორებს, და ამავე დროს ზრუნავს გარემოზე. ხმარებიდან ამოღების შემდეგ პროდუქციის ჩაბარება მწარმოებლის მიერ ნარჩენების სეპარირებას ავტომატურად ახდენს.

4.4.2 ნარჩენების დამუშავება

ნარჩენების დამუშავება არის ნარჩენების ობიექტზე მიტანის შემდგომ მათი დახარისხების, გაუვნებელყოფის, დაშლის, დაქუცმაცების, აღდგენის ან განთავსებისთვის მოსამზადებლად და მასალის ან ენერჯის მისაღებად ჩატარებული სხვა ოპერაციები. ნარჩენების სახეობიდან გამომდინარე, დამუშავების პროცესები შეიძლება იყოს ფიზიკური, ქიმიური ან ბიოლოგიური ბუნების. როგორც წესი, ნარჩენების დამუშავება ნახ.3-ზე წარმოდგენილი 5 ეტაპისგან შედგება.

ნახ. 3: ნარჩენების დამუშავების პროცესები

ნარჩენების დამუშავების ეტაპებია:

1. **წინასწარი სკრინინგი:** ნარჩენების აწონვა, დახარისხება და მომდევნო ოპერაციებამდე შენახვა;
2. **სკრინინგი:** ნარჩენებიდან არასასურველი ან კანონმდებლობით განსაზღვრული ნივთიერებებისა და კომპონენტების მოშორება ან შემცირება;
3. **დახარისხება:** მასალების, კომპონენტებისა და ნარჩენების დახ-

არისხება მათი შედგენილობისა და შემდგომი ოპერაციების (რეციკლირება, ნაგავსაყრელზე განთავსება) შესაბამისად;

4. **შენახვა:** დახარისხებული კომპონენტების ან მასალების შენახვა წინასწარ დამუშავებამდე;
5. **წინასწარი დამუშავება:** დაპრესვა და შეფუთვა ტრანსპორტირებისა და შემდგომი დამუშავებისათვის (რეციკლირება ან განთავსება).

ნარჩენების დამუშავების ობიექტი ფინანსურ რესურსებს ჩვეულებრივ რამდენიმე წყაროდან იღებს:

- ნარჩენების წარმომქმნელები იხდიან მათ მიერ დამუშავების ობიექტზე მიტანილი ნარჩენების რაოდენობის (წონის) მიხედვით. ფასი შეიძლება იყოს 1) ყოველწლიურად ცვალებადი ხელშეკრულების შესაბამისად 2) სამართლებრივი აქტით დაფიქსირებული.
- ნარჩენების დამუშავების ობიექტს შეუძლია მიიღოს დამატებითი ფინანსური შემოსავალი დამუშავების შედეგად მიღებული რეციკლირებული ნედლეული მასალის რეალიზაციით.
- ნარჩენების დამუშავების ობიექტს ასევე შეუძლია მიიღოს სახსრები სახელმწიფო სოციალური და შრომის პროგრამებიდან (მაგ., შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ადამიანების დასაქმების, დიდი ხნის უმუშევრების შრომის ბაზარზე დაბრუნების, პატიმრების რეაბილიტაციისა, და სხვ. საშუალებით).

ფოტო 7:
პლასტმასის ფირის ხელით დახარისხება, FCC Environment, Zohor, სლოვაკეთი

ხელახალი გამოყენება

ხელახალი გამოყენება ნარჩენების პრევენციის მნიშვნელოვანი საშუალებაა. ევროპის ბევრ ქვეყანაში სულ უფრო პოპულარული ხდება მეორადი საქონლის მაღაზიები. ოპერატორები, რომლებსაც აქვთ სახელმწიფო ორგანოს მიერ გაცემული სპეციალური ნებართვა, იბარებენ ნახმარ საქონელს (ბავშვის ტანსაცმელი, სპორტული აღჭურვილობა, ძველი ავეჯი, ჩარჩოში ჩასმული სურათები, საოჯახო ჭურჭელი, და სხვ.), ახარისხებენ, საჭიროების შემთხვევაში არემონტებენ მათ და ყიდიან სპეციალურ მაღაზიებში. როგორც წესი, ასეთი ობიექტები მომგებიანი არ არის. მათ დახმარებას უწევს სახელმწიფო ან ადგილობრივი ხელისუფლება (მუნიციპალიტეტი, რეგიონული ხელისუფლება, და სხვ.)

CERREC პროექტის ვებგვერდზე შეგიძლიათ გაცნობთ ხელახალი გამოყენების გზით ნარჩენების პრევენციის სახელმძღვანელოებსა და საშუალებებს:

<http://cerrec.eu/>.

4.4.3 ნარჩენების რეციკლირება

ნარჩენის თითოეული სახეობა რეციკლირების განსხვავებულ ტექნოლოგიას მოითხოვს. ტექნოლოგიური გადამუშავებით შესაძლებელია ისეთი მასალების რეციკლირება, როგორცაა ლითონები, მინა, ქაღალდი და მუყაო, ბატარეები და ზეთები. ევროპაში მრავლადაა მეორადი მასალების რეციკლირების ობიექტები. ლითონების რეციკლირება ხდება მეტალურგიულ ქარხნებში, ქაღალდისა და მუყაოს - ქაღალდის დამამუშავებელ ქარხნებში, მინის - მინის ქარხნებში, ხოლო ნარჩენი ზეთები მუშავდება სანავი ზეთების მისაღებად. იქმნება და წარმატებით გამოიყენება პლასტიკის, ნარჩენი საბურავებისა და სხვა სპეციფიკური სახის ნარჩენების რეციკლირების ახალი ტექ-

ნოლოგიები.

ნარჩენების რეციკლირება უნდა აკმაყოფილებდეს ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვის სტანდარტებს. აქედან გამომდინარე, ნარჩენების რეციკლირების ობიექტი, საკანონმდებლო მოთხოვნების ფარგლებში, უნდა ექვემდებარებოდეს ხელისუფლების ორგანოების მხრიდან შემოწმებას. ნარჩენების მართვაში ჩართული ყველა ობიექტი ვალდებულია მიიღოს ნებართვა სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოდან (მაგ., გარემოს დაცვის სამინისტრო, რაიონული ხელისუფლება ან გარემოსდაცვითი ინსპექცია კონკრეტულ ქვეყანაში ხელისუფლების

ორგანოების უფლებამოსილებებიდან გამომდინარე) ნარჩენებთან დაკავშირებული ამ თუ იმ ოპერაციის (შეგროვება, ტრანსპორტირება, რეციკლირება) შესასრულებლად¹³. ობიექტმა უნდა დააკმაყოფილოს წყლის, ჰაერის, ნიადაგისა და ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვასთან დაკავშირებული გარკვეული მინიმალური გარემოსდაცვითი მოთხოვნები.

რეციკლირების ობიექტმა რეციკლირების პროცესის შედეგად წარმოქმნილი ნარჩენები უნდა გაგზავნოს მხოლოდ ისეთ ობიექტზე, რომელსაც ექნება სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ გაცემული სათანადო ნებართვა (ავტორიზებული სანიტარული ნაგავსაყრელი ან ნარჩენების მართვის სხვა საზღვარგარეთ მდებარე ობიექტი), აწარმოოს მიღებული, დამუშავებული და წარმოქმნილი ნარჩენების აღრიცხვა და ანგარიშგება სახელმწიფო ადმინისტრაციულ ორგანოსთან, აწარმოოს და შეინახოს სამუშაო დოკუმენტაცია (ტექნიკური რეგლამენტები, მუშაობის წესი, აღრიცხვის ჟურნალი, ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული კომერციული ხელშეკრულებები, ნებართვები, სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოებისა და თვითმმართველობის ორგანოების განცხადებები და მოსაზრებები) და შეასრულოს ეროვნული კანონმდებლობით განსაზღვრული სხვა მოთხოვნები.

4.4.4 ნარჩენების აღგენა

ნარჩენების აღდგენის ოპტიმალური ტექნოლოგიის შესარჩევად აუცილებელია ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი ეფექტიანობის კრიტერიუმების ერთობლიობის გათვალისწინება. იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენებიდან მასალის აღგენა უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს გარემოზე (მაგ., ჰაერის, ნიადაგის ან წყლის დაბინძურება), ნარჩენების რეციკლირების ეკონომიკურ სარგებელს ამ ტექნოლოგიის გამოყენების შედეგად გაზრდილი გარემოსდაცვითი ხარჯები გადაწონის. ასეთ შემთხვევებში გამოყენებულ უნდა იქნეს 13 ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2008 წლის 19 ნოემბრის დირექტივა 2008/98/EC ნარჩენების შესახებ, რომელიც აუქმებს გარკვეულ დირექტივებს.

აღდგენის სხვა სახეები, როგორცაა, მაგალითად, ნარჩენებიდან ენერჯის აღგენა ნარჩენებზე მომუშავე ელექტროსადგურებში ან ნარჩენების გამოყენება დამატებით სანვავად, მაგ., ცემენტის გამონვის ლუმელებში.

4.4.5 ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოდ განთავსება

ნარჩენების მართვის ნებისმიერი სისტემა წარმოქმნის ისეთ ნარჩენებსაც, რომელთა რეციკლირება ან აღდგენა შეუძლებელია. ხანდახან ეს არის სახიფათო ბუნების მქონე ნარჩენები, რომლებიც უნდა განთავსდეს ისე, რომ არ მოხდეს გარემოს დაბინძურება და საფრთხე არ შეექმნას ადამიანის ჯანმრთელობას. აქედან გამომდინარე, ნარჩენების განთავსების პრაქტიკა უნდა აკმაყოფილებდეს მკაცრ გარემოსდაცვით მოთხოვნებს, მაგ., ასეთი ნარჩენების კონტროლირებად და შესაბამის სანიტარულ ნაგავსაყრელებზე განთავსების გზით.

5 | მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების მიღბომები

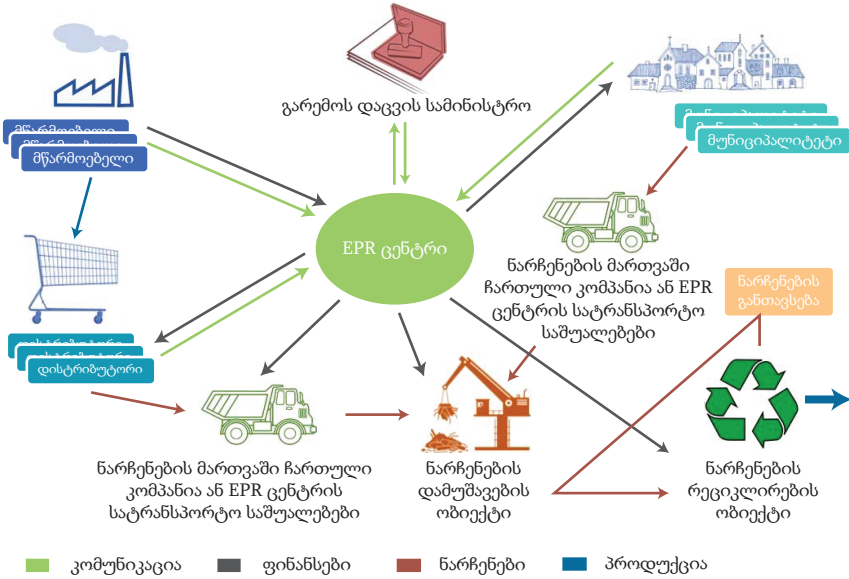
მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) შესრულება სხვადასხვა მიდგომებით არის შესაძლებელი. ერთ-ერთი მიდგომით სისტემას სახელმწიფო აკონტროლებს (ჩვეულებრივ, პასუხისმგებელ უწყებას გარემოს დაცვის სამინისტრო, სპეციალიზებული სამსახური/ფონდი/სახელმწიფო ორგანო წარმოადგენს), ხოლო მეორე მიდგომით - სისტემას ბაზარი არეგულირებს.

5.1. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემა

ცენტრალიზებული სისტემის მიდგომა ემყარება სპეციალური ინსტიტუტის - მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) შექმნას, რომლის კონტროლს სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოები ახორციელებენ. ცენტრის სახელწოდება შეიძლება შეირჩეს ეროვნული და ისტორიული შეხედულებების საფუძველზე. EPR ცენტრი პასუხისმგებელია ნარჩენი პროდუქციის მართვასა და ქვეყნის მიერ კანონმდებლობით დადგენილი მიზნების მიღწევაზე. EPR ცენტრი, ნარჩენების მართვის დასაფინანსებლად, რეციკლირების გადასახადს მწარმოებლებსგან აგროვებს. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემა შეიძლება შეიქმნას სხვადასხვა ფორმით და უნდა ითვალისწინებდეს ვალდებულებების მკაფიო განაწილებას დაინტერესებულ მხარეებს შორის. ცენტრალიზებული სისტემის ერთ-ერთი შესაძლო ფორმის გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ. 4-ზე.

ამ მიდგომით EPR ცენტრი იქმნება როგორც მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებაზე პასუხისმგებელი სახელმწიფო (ნახ-

ევრად სახელმწიფო) არამომგებიანი ორგანიზაცია, რომელიც დამოუკიდებელია ან ექვემდებარება ცენტრალური ხელისუფლების რომელიმე ორგანოს (მაგ., გარემოს დაცვის სამინისტროს). EPR ცენტრის როლი შეიძლება შემდეგში მდგომარეობდეს:

ნახ. 4: მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებების (EPR) ცენტრალიზებული სისტემის სქემა

- მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებების სფეროს ყველა მწარმოებლის/იმპორტიორის/პასუხისმგებელი პირის რეგისტრაცია
- მწარმოებლების/იმპორტიორების/პასუხისმგებელი პირებისგან ფინანსური რესურსების შეგროვება
- პასუხისმგებლობა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებების სფეროს ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვაზე
- ნარჩენების შეგროვების, დამუშავების, რეციკლირებისა და განთავსების სისტემის უზრუნველყოფა
- ნარჩენების შეგროვების, დამუშავების, რეციკლირებისა და

განთავსების სისტემის დაფინანსება

- ნარჩენების შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის კანონმდებლობით დადგენილი მაჩვენებლების მიღწევა.

EPR ცენტრს სრულად აკონტროლებს ცენტრალური სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანო, ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტრო, თუმცა სხვა უწყებების, როგორცაა ფინანსთა სამინისტრო, ვაჭრობის სამინისტრო, ან მრეწველობის სამინისტრო, ფუნქცია შეიძლება იყოს ცენტრის საქმიანობი კონტროლი კომპეტენციის ფარგლებში.

ასეთი სისტემის უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ მას შეუძლია ქვეყანაში ნარჩენების ინფრასტრუქტურის მოსაწყობად საჭირო ფინანსური რესურსების სწრაფად აკუმულირება.

ნაკლოვანებად შეიძლება ჩაითვალოს მოქნილობის დაბალი ხარისხი, კონკურენციის არარსებობის გამო დაბალი ეკონომიკური ეფექტიანობა, ცენტრალიზებული გადაწყვეტილებები, რომლებიც არ ითვალისწინებენ ადგილობრივ თავისებურებებს, აგრეთვე პოლიტიკური გავლენებისა და კორუფციული ლობირების ობიექტად

ევროპის ქვეყნების ცენტრალიზებული სისტემები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებულ ორგანიზაციაზე დამყარებული სისტემა არსებობს, მაგალითად, უნგრეთში. ასეთი სისტემა სლოვაკეთის რესპუბლიკაში 2016 წლამდე ფუნქციონირებდა.

სლოვაკეთის რესპუბლიკაში მოქმედი სისტემა, რომელსაც რეციკლირების ფონდი ეწოდებოდა, შექმნილი იყო ნარჩენების აქტის საფუძველზე.

ქალაქის და გარკვეული სახეობის პლასტმასის და მინის ნაწარმის, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების, კერძო სატრანსპორტო საშუალებების, ზეთების, საბურავების, ბატარეების, აკუმულატორებისა და ლითონის შესაფუთი მასალის მწარმოებლები და იმპორტიორები ვალდებული იყვნენ შეეთანათ გადასახადი რეციკლირების ფონდში ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესაბამისად. ფონდის ბიუჯეტის განმკარგავი ადმინისტრაციული საბჭო შედგებოდა გარემოს დაცვის სამინისტროს, ფინანსთა სამინისტროს, ეკონომიკის სამინისტროსა და მუნიციპალიტეტების წარმომადგენლებისაგან. გადასახადის განაკვეთი განსაზღვრული იყო კანონქვემდებარე აქტებით.

გადაქცევის შესაძლებლობა.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სფეროს პროდუქციის ყველა მწარმოებელი უნდა დარეგისტრირდეს EPR ცენტრში. ჩვეულებრივ, EPR ცენტრი ვალდებულია, თავად მოუწოდოს მწარმოებლებს, დარეგისტრირდნენ EPR ცენტრში და აკონტროლოს რეგისტრაციის პროცესი. ყველა მწარმოებელი ვალდებულია დროის მოცემულ პერიოდში (ჩვეულებრივ, წელიწადში ან კვარტალში ერთხელ) წარმოადგინოს ინფორმაცია მის მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ და გადაიხადოს რეციკლირების საფასური, რომელიც დამოკიდებულია ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობაზე.

რეციკლირების გადასახადი გამოითვლება ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის წონისა და სამართლებრივი აქტით განსაზღვრული ტარიფის გამრავლებით. რეციკლირების ტარიფი უნდა განისაზღვროს ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირების, დამუშავების, EPR ცენტრის ოპერირებისა (შრომის ანაზღაურება და საექსპლუატაციო ხარჯები) და სხვა ხარჯების (საინფორმაციო კამპანიები, საინფორმაციო სისტემები, და სხვ.) ჯამით.

აუცილებელია კანონის აღსრულების უზრუნველყოფა სახელმწიფო კონტროლის, ასევე სასჯელისა და ჯარიმების საშუალებით. კანონმდებლობის მოთხოვნების შესრულების შემოწმებას, ჩვეულებრივ, რამდენიმე სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანო ახორციელებს:

ა) ცენტრალური ხელისუფლების ორგანო (ჩვეულებრივ, გარემოს დაცვის სამინისტრო):

- ამოწმებს მწარმოებლების რეესტრში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის მწარმოებლების (იმპორტიორების) რეგისტრაციას
- აკონტროლებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) საქმიანობას
- აკონტროლებს გარემოსდაცვით ინსპექციას
- გასცემს ნებართვებს ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომ-

პანიებისთვის; მომავალში ნარჩენების დარგის განვითარების შემთხვევაში, აღნიშნული პასუხისმგებლობა შეიძლება გადაეცეს სახელმწიფო ადმინისტრაციის ქვედა (რაიონულ, რეგიონულ ...) დონეს

ბ) ინსპექცია (საგადასახადო ორგანო, საბაჟო, ვაჭრობის ინსპექცია):

ამონმებს ბაზარზე გატანილი მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის რაოდენობასთან დაკავშირებულ დოკუმენტაციას

- ამონმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრში (EPR ცენტრი) შესულ გადასახადებს
- ამონმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის რაოდენობის აღრიცხვიანობას და შესაბამის ანგარიშგებას
- ამონმებს დისტრიბუტორებს
- ახორციელებს სხვა სახის შესაბამის შემონმებებს
- ამონმებს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) მიერ განეული ხარჯების მიზნობრიობას და სხვა ფინანსურ ასპექტებს.

გ) გარემოსდაცვითი ინსპექცია:

- ამონმებს ნარჩენების დამუშავებისა და რეციკლირების

ავსტრიაში სახელმწიფო ორგანოს მიერ ავტორიზებული იყო შესაფუთი მასალების მწარმოებლის ვალდებულების მონოპოლისტი ორგანიზაცია (PRO) ARA.

ჩეხეთის რესპუბლიკაში ავტორიზებული იყო მსგავსი სისტემა - EKO-KOM.

ორივე ქვეყანა დამორჩილა ევროკომისიის მოთხოვნას მონოპოლისტურ სისტემიდან ისეთ სისტემაზე გადასვლასთან დაკავშირებით, რომელშიც შესაძლებელი იქნებოდა ქვეყნებში მწარმოებლის ვალდებულების სხვა ორგანიზაციების (PRO) ფუნქციონირება.

ობიექტების მიერ მათზე დაკისრებული სამართლებრივი მოთხოვნების შესრულებას (ტექნიკური პირობები, რეალური მდგომარეობის შესაბამისობა სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ გაცემულ ნებართვასთან, აღრიცხვა, ანგარიშგება)

- ამონმებს მუნიციპალიტეტებში არსებულ ნარჩენების შეგროვების პუნქტებს
- ამონმებს ნარჩენების მართვაში ჩართულ კომპანიებს
- ახორციელებს სხვა სახის შემონმებებს საკუთარი კომპეტენციის ფარგლებში.

იმისათვის, რომ სისტემის კონტროლი და კანონის აღსრულება ეფექტიანი იყოს, აუცილებელია, რომ ვალდებულებების შეუსრულებლობის შემთხვევაში შესაბამისი სანქციები და ჯარიმები განისაზღვროს კანონმდებლობით („კანონი ნარჩენების შესახებ“ და „სისხლის სამართლის კოდექსი“).

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციის შეგროვების, დამუშავებისა და რეციკლირების ეფექტიანი სისტემის ჩამოსაყალიბებლად, აუცილებელია შემდეგი მონაწილე მხარეების ინფორმირება:

1. მუნიციპალიტეტების მოსახლეობა
2. მუნიციპალიტეტების ადმინისტრაცია
3. ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანიები
4. მწარმოებლები (იმპორტიორები) და დისტრიბუტორები
5. სახელმწიფო ადმინისტრაციული ორგანოები

საინფორმაციო კამპანია შეიძლება დაფინანსდეს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრის (EPR ცენტრი) მიერ.

5.2. საბაზრო სისტემა

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მეორე მიდ-

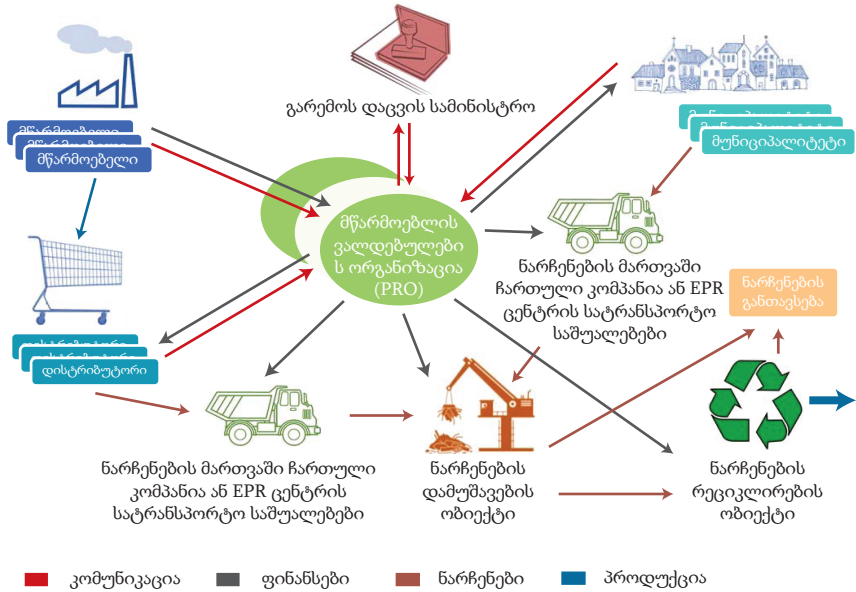
გომა დამყარებულია სისტემაში მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) ცენტრალურ როლზე. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) იქმნება თავად მწარმოებლების (იმპორტიორების) ან მესამე მხარის მიერ, ან კანონმდებლობით, როგორც კომპანია, რომელიც უზრუნველყოფს მომსახურებას მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სფეროში. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) შეიძლება რეგულირდებოდეს კანონმდებლობით, თუმცა ეროვნულ ბაზარზე ისინი ერთმანეთს კონკურენციას უწევენ. სახელმწიფო გარემოსდაცვით ორგანოებთან მათ მხოლოდ ანგარიშგების ვალდებულება აქვთ და ექვემდებარებიან შემონიშნებას მათი მხრიდან.

ევროპის ქვეყნებში არსებობს სისტემები მწარმოებლის ვალდებულების ერთი ორგანიზაციით (PRO) (შვედეთი, ფინეთი ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებებისთვის და ზეთებისთვის, ნიდერლანდებსა და ჩეხეთის რესპუბლიკაში ნარჩენი შესაფუთი მასალისთვის და ბელგიაში ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის), ან რამდენიმე ორგანიზაციით (გაერთიანებული სამეფო, დანია, საფრანგეთი, ლატვია, სლოვაკეთი ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებისთვის, დანია და ავსტრია ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის, და სხვ.). რამდენიმე ორგანიზაციის მქონე სისტემის უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ მწარმოებლებს აქვთ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) შერჩევის ან სხვა მწარმოებლებთან ერთად ახალი ორგანიზაციის შექმნის შესაძლებლობა. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) რეესტრს ჩვეულებრივ სახელმწიფო უწყება აწარმოებს. ზოგიერთ ქვეყანაში (სლოვაკეთი, ავსტრია, ჩეხეთის რესპუბლიკა) მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებმა (PRO) უნდა აიღონ ნებართვა და დარეგისტრირდნენ შესაბამის სახელმწიფო უწყებაში (მაგ., მიიღონ ავტორიზაცია გარემოს დაცვის სამინისტროსგან).

ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებში მწარმოებლებს ეძლევათ საკუთარი ვალდებულებების ინდივიდუალურად შესრულების შეს-

აძლებლობა, თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში აღნიშნული მიდგომა მკაცრად კონტროლდება და ხშირად საჭიროა ფინანსური გარანტიის წარმოდგენა.

საბაზრო სისტემის შესაძლო გამარტივებული სქემა წარმოდგენილია ნახ. 5-ზე.

ნახ. 5: მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) საბაზრო სისტემის სქემა

მწარმოებლებმა, რომლებიც აფორმებენ ხელშეკრულებებს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციასთან (PRO), უნდა აცნობონ მას დროის მოცემულ პერიოდში მათ მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ და გადაიხადონ რეციკლირების გადასახადი, რომელიც ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის წონისა და მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციის (PRO) მიერ განსაზღვრული რეციკლირების ტარიფის ნამრავლის ტოლია. რეციკლირების ტარიფი უნდა განისაზღვროს ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირების, დამუშავების, რეციკლირების, განთავსების მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ორგანიზაციის

(PRO) ოპერირებისა (შრომის ანაზღაურება და საექსპლუატაციო ხარჯები) და სხვა რეალური ხარჯების (საინფორმაციო კამპანიები, საინფორმაციო სისტემები, და სხვ.) საფუძველზე. ასეთ სისტემაში მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) ცდილობენ კლიენტების მოზიდვას დაბალი ფასების საშუალებით, რისთვისაც ზრდიან სისტემის ეფექტიანობას და ოპტიმალურად ანაწილებენ ფინანსურ რესურსებს.

ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში არსებული მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციები (PRO) ძირითადად სპეციალიზებული არიან ნარჩენების ერთ სახეობაზე, თუმცა ზოგიერთი ორგანიზაცია საკუთარ კლიენტებს კომპლექსურ მომსახურებას სთავაზობს. ბაზარზე განთავსებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები შეიფუთულია გარკვეული სახის მასალით და დამატებით შეიცავს ბატარეებისა თუ აკუმულატორების გარკვეულ სახეობას. აქედან გამომდინარე, მწარმოებელი ვალდებულია შეასრულოს მიზნები და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებით (EPR) განსაზღვრული ვალდებულებები სამი სახეობის ნარჩენისთვის, კერძოდ: i) ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებისთვის, ii) ბატარეებისა და აკუმულატორებისთვის და iii) შესაფუთი მასალისთვის. მწარმოებელს შეიძლება ერჩივნოს ჰქონდეს ერთი ხელშეკრულება მწარმოებლის ვალდებულების ისეთ ორგანიზაციასთან (PRO), რომელიც უზრუნველყოფს სამივე ვალდებულების შესრულებას. მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციების (PRO) ვალდებულებები განხილულია თავი 4.3.4-ში

„რეციკლირების წვლილის (საფასურის)“ განაკვეთის წილი პროდუქციის ფასში დიდი არ არის:

- დიდი ზომის საოჯახო ტექნიკის (სარეცხი მანქანები, მაცივრები...) გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) 0.1%-ზე ნაკლები
- მცირე ზომის საოჯახო ტექნიკის (ელექტროსაპარსები, უთოები, სამზარეულოს მიქსერები...) გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.01%
- ტელევიზორების გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.01%
- პორტატული ბატარეებისა და აკუმულატორების გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.007%
- კერძო სატრანსპორტო საშუალებების გასაყიდი ფასის (დღგ-ს გარეშე) დაახლოებით 0.003%.

5.3. ინდივიდუალური და კოლექტიური სქემები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა შეიძლება განხორციელდეს როგორც ინდივიდუალური (მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) ან კოლექტიური სქემის (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია/ორგანიზაციები (PRO)) სქემების საშუალებით. ევროკავშირის სახელმწიფოებში კანონმდებლობით დაშვებულია ორივე სახის სქემა. მწარმოებლებს ეძლევათ მათთვის ხელსაყრელი სქემის შერჩევის შესაძლებლობა.

ინდივიდუალური სქემის პირობებში (მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) მწარმოებელი მხოლოდ საკუთარ პროდუქციაზე ზრუნავს. მან თავად (ან კონ-

ტრაქტორის საშუალებით) უნდა უზრუნველყოს მის მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის შეგროვება და ჩაბარება აღნიშნული პროდუქციის ხმარებიდან ამოღების შემდეგ. მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) სისტემები უფრო მისაღებია მწარმოებელთა იმ ჯგუფისთვის, რომელიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციას საკუთარ წარმოებაში ნედლეულად (მასალა, კომპონენტები...) იყენებს, რომლის პროდუქციაც განკუთვნილია ისევ ბიზნესში („ბიზნესი ბიზნესისათვის“) გამოსაყენებლად და რომელშიც მწარმოებლები იღებენ ვალდებულებას საკუთარ წარჩენებზე. ზოგადად, იმის გამო, რომ მწარმოებლის

საკუთარი ვალდებულების (IPR) შემთხვევაში მწარმოებლები ვალდებული არიან ჩაიბარონ საკუთარი ნარჩენად გადაქცეულ პროდუქცია, აღნიშნული სქემა მათ საკუთარი პროდუქციის დიზაინის შეცვლისკენ უბიძგებს.

თუმცა, ეს საკმაოდ რთული ამოცანაა და ბევრი მწარმოებელი კოლექტიურ სქემას ირჩევს, რომელშიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებით (EPR) დაკისრებული პასუხისმგებლობების შესრულებას მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) უზრუნველყოფს. ასეთი სქემა განსაკუთრებით ხელსაყრელია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ჩამოყალიბების ადრეულ ეტაპებზე - როდესაც ბაზარი ჯერ კიდევ გაურკვეველია. ამიტომ, მწარმოებლები აერთიანებენ საკუთარ რესურსებს და იყოფენ რისკებს. გარდა ამისა, შესაბამისობის კოლექტიური სქემები მწარმოებლებს ერთი სქემიდან მეორეში გადასვლის შესაძლებლობას აძლევენ, რაც სისტემას უფრო დინამიურს და კონკურენტულს ხდის. კოლექტიური სქემები ბევრად უფრო მისაღებია სახელმწიფო ორგანოებისათვის მათი კონტროლისა და მონიტორინგის სიმარტივიდან გამომდინარე.

ინდივიდუალური სქემები მომგებიანია სპეციალიზირებული პროდუქტის შემთხვევაში (როცა ქვეყანაში ამ პროდუქტის მხოლოდ ერთი მწარმოებელი/იმპორტიორია). ამ შემთხვევაში, მწარმოებლისთვის/იმპორტიორისთვის ეკონომიურად არ არის მომგებიანი PRO-ს კოლექტიურ სქემაში ჩართვა.

5.4. ინდივიდუალური და კოლექტიური სქემები მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა შეიძლება განხორციელდეს როგორც ინდივიდუალური (მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) ან კოლექტიური სქემის (მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია/ორგანიზაციები (PRO) სქემების საშუალებით. ევროკავშირის სახელმწიფოებში კანონ-

e-ZAP სისტემა სლოვაკეთში

სლოვაკეთის საავტომობილო მრეწველობის ასოციაციას (Zväz auto-mobilového priemyslu – ZAP) აქვს საინფორმაციო სისტემა სახელწოდებით “e-ZAP”. ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დამუშავების ობიექტები ვალდებული არიან გარემოს დაცვის სამინისტროსგან მიიღონ ავტორიზაცია. სამინისტრო ასეთი ობიექტების ჩამონათვალს აწვდის e-ZAP-ს. დამუშავების ობიექტები ე-dAჯ-თან კონტაქტზე ონ-ლაინ რეჟიმში იმყოფებიან. e-ZAP-თან ონ-ლაინ კონტაქტში იმყოფებიან სატრანსპორტო საშუალებების რეგისტრაციაში ჩართული პოლიციის განყოფილებები. სახელმწიფო რეგისტრაციიდან სატრანსპორტო საშუალების მოხსნის მსურველმა პირველ რიგში საკუთარი სატრანსპორტო საშუალება უნდა მიიტანოს დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტზე, რომელიც მას ჯართის სახით ჩაიბარებს. დამუშავების ობიექტი შესაბამის მონაცემებს შეიტანს e-ZAP-ში და მხოლოდ ამის შემდეგ სატრანსპორტო საშუალების მფლობელი მიმართავს პოლიციის განყოფილებას მისი სატრანსპორტო საშუალების სახელმწიფო რეგისტრაციიდან მოხსნის შესახებ. თუ სატრანსპორტო საშუალების მფლობელი საკუთარ სატრანსპორტო საშუალებას არ მოხსნის რეგისტრაციიდან, მან უნდა გადაიხადოს სავალდებულო დაზღვევის საფასური და გაიაროს შემოწმება ავტომანქანის გამონაბოლქვზე.

e-ZAP-ს აფინანსებენ ავტომანქანების იმპორტიორები.

მდებლობით დაშვებულია ორივე სახის სქემა. მწარმოებლებს ეძლევათ მათთვის ხელსაყრელი სქემის შერჩევის შესაძლებლობა.

ინდივიდუალური სქემის პირობებში (მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) მწარმოებელი მხოლოდ საკუთარ პროდუქციაზე ზრუნავს. მან თავად (ან კონტრაქტორის საშუალებით) უნდა უზრუნველყოს მის მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის შეგროვება და ჩაბარება აღნიშნული პროდუქციის ხმარებიდან ამოღების შემდეგ. მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) სისტემები უფრო მისაღებია მწარმოებელთა იმ ჯგუფისთვის, რომელიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქციას საკუთარ წარმოებაში ნედლეულად (მასალა, კომპონენტები...) იყენებს, რომლის პროდუქციაც განკუთვნილია ისევე ბიზნესში („ბიზნესი ბიზნესისათვის“) გამოსაყენებლად და რომელშიც მწარმოებლები იღებენ ვალდებულებას საკუთარ ნარჩენებზე. ზოგადად, იმის გამო, რომ მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულების (IPR) შემთხვევაში მწარმოებლები ვალდებული არიან ჩაიბარონ საკუთარი ნარჩენად

გადაქცეულ პროდუქცია, აღნიშნული სქემა მათ საკუთარი პროდუქციის დიზაინის შეცვლისკენ უბიძგებს.

თუმცა, ეს საკმაოდ რთული ამოცანაა და ბევრი მწარმოებელი კოლექტიურ სქემას ირჩევს, რომელშიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებით (EPR) დაკისრებული პასუხისმგებლობების შესრულებას მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) უზრუნველყოფს. ასეთი სქემა განსაკუთრებით ხელსაყრელია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ჩამოყალიბების ადრეულ ეტაპებზე - როდესაც ბაზარი ჯერ კიდევ გაურკვეველია. ამიტომ, მწარმოებლები აერთიანებენ საკუთარ რესურსებს და იყოფენ რისკებს. გარდა ამისა, შესაბამისობის კოლექტიური სქემები მწარმოებლებს ერთი სქემიდან მეორეში გადასვლის შესაძლებლობას აძლევენ, რაც სისტემას უფრო დინამიურს და კონკურენტულს ხდის. კოლექტიური სქემები ბევრად უფრო მისაღებია სახელმწიფო ორგანოებისათვის მათი კონტროლისა და მონიტორინგის სიმარტივიდან გამომდინარე.

ინდივიდუალური სქემები მომგებიანია სპეციალიზირებული პროდუქტის შემთხვევაში (როცა ქვეყანაში ამ პროდუქტის მხოლოდ ერთი მწარმოებელი/იმპორტიორია). ამ შემთხვევაში, მწარმოებლისთვის/იმპორტიორისთვის ეკონომიურად არ არის მომგებიანი PRO-ს კოლექტიურ სქემაში ჩართვა.

6

მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას (EPR) დაქვემდებარებული პროდუქცია

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) წარმატებით ხორციელდება ისეთი პროდუქციის შემთხვევაში, რომლის მწარმოებლის იდენტიფიცირებაც ადვილადაა შესაძლებელი. საუკეთესო შედეგები სატრანსპორტო საშუალებების (ჩვეულებრივ, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ეხება მხოლოდ კერძო სატრანსპორტო საშუალებებს) და ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შემთხვევაში ფიქსირდება. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ასევე ვრცელდება ბატარეებსა და აკუმულატორებზე, შესაფუთ მასალაზე, საბურავებსა და ზეთებზე. ყველა პროდუქციას საკუთარი თავისებურებები აქვს და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სქემების შექმნის დროს თითოეული სახის პროდუქცია განსხვავებულ მიდგომას საჭიროებს.

ფოტო 8:
ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დასაშლელი ცეხი ZSNP Recycling Žiar nad Hronom-ში, Slovakia

6.1. კერძო სატრანსპორტო საშუალებები

ყველა სატრანსპორტო საშუალებას აქვს სპეციალური ეტიკეტი (საფირმო ნიშანი, მოტორის, კორპუსის და საქარე მინის ნომერი), რომლის საშუალებითაც ადვილია მწარმოებლის იდენტიფიცირება. მწარმოებლებს შეუძლიათ დაეხმარონ ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დამუშავების ობიექტებს, რომლებიც გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მეთოდებით შლიან ჯვართად ქცეულ ავტომანქანებს ფასეული მასალების (ლითონების) მისაღებად. ბევრ ქვეყანაში რეციკლირების მკაცრი მიზნები ხელს უწყობს ისეთი ობიექტების გაჩენას, რომლებსაც შეუძლიათ ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების დაშლის შედეგად სხვა ნარჩენი მასალების და კომპონენტების ამოღება და გამოყენება, მათ შორის საქარე მინების და ქსოვილების. რეზინის კომპონენტები ექვემდებარება რეციკლირებას. ის ხშირად გამოიყენება ცემენტის ლუმელებში სანვაის შემცვლელად.

ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების და-

ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების ფორუმი - WEEE Forum

WEEE Forum არის ევროპული ასოციაცია, რომელიც აერთიანებს ელექტრო და ელექტრონული ნარჩენების მწარმოებლის ვალდებულების 31 არამომგებიან ორგანიზაციას (PRO)-ს. მისი როლია დაეხმაროს მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებს (PRO) მუშაობაში, ჩაიბაროს ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები და აწარმოოს შესაბამისი ანგარიშგება, იყოს ერთ-ერთი საუკეთესო საკონსულტაციო-პრაქტიკული ცენტრი მსოფლიო მასშტაბით და ხელი შეუწყოს ცირკულარულ ეკონომიკას.

WEEE Forum მოღვაწეობს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან შედეგს წარმოადგენს ხმარებიდან ამოღებული მაცივრების დამუშავების ტექნიკური სტანდარტების სისტემა "WEEELABEX" და მოძრაობა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობებით უკანონო ვაჭრობის წინააღმდეგ.

დამატებითი ინფორმაცია:
<http://www.weee-forum.org/>

მუშავეების ეკონომიკა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ლითონების საერთაშორისო ფასებზე და ხშირად მომგებიანი არ არის, ამიტომ მწარმოებლებმა დამუშავეების ობიექტებს ფინანსური მხარდაჭერა უნდა გაუწიონ.

ევროკავშირის სახელმწიფოების კანონმდებლობა სახელმწიფო ადმინისტრაციულ ორგანოებს ავალდებულებს, მჭიდროდ ითანამშრომლონ ნარჩენების გადამუშავების ობიექტებთან საერთო საინფორმაციო სისტემის საშუალებით იმ შემთხვევებში, როდესაც სატრანსპორტო საშუალება ჯართად იქცევა და მისი მფლობელი (მესაკუთრე) აპირებს მის მოხსნას სახელმწიფო რეგისტრაციიდან. ეს არის ეფექტიანი მეთოდი სატრანსპორტო საშუალებების ხმარებიდან ამოღების შედეგად წარმოქმნილი ჯართის უკანონო განკარგვისა და სატრანსპორტო საშუალებებიდან გამოჟონილი სითხეებით წყლისა და ნიადაგის დაბინძურების რისკების შესამცირებლად.

6.2. ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები

ჩვეულებრივ, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების მწარმოებელი ადვილად გამოსაცნობია პროდუქციაზე დატანილი საფირმო ნიშნით და, შესაბამისად, მისი ვალდებულებაც ადვილად დასადგენია. განსაკუთრებული მიდგომა არის საჭირო „ისტორიული ნარჩენების“ (რომელსაც „უპატრონო ნარჩენებსაც“ უწოდებენ) შემთხვევაში. ეს არის ნარჩენები, რომლებიც წარმოქმნილია საკანონმდებლო რეგულაციის ძალაში შესვლამდე ბაზარზე განთავსებული პროდუქციისგან. ევროკავშირის ზოგიერთ სახელმწიფოში ის მწარმოებლები, რომლებიც საკუთარ პროდუქციას ბაზარზე ათავსებენ, მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებში (PRO) გაერთიანებით ინანილებენ ვალდებულებას ისტორიულ ნარჩენებზე.

პროფესიულ ელექტრო და ელექტრონულ მოწყობილობებზე (სამედიცინო აპარატურა, საზომი და საკონტროლო მოწყობილობე-

ბი) შესაძლებელია გავრცელდეს სპეციალური რეჟიმი. ამ სახის მონყობილობები ყოფა-ცხოვრებაში არ გამოიყენება. მათ მონტაჟს და დემონტაჟს პროფესიონალები ახორციელებენ. ამ შემთხვევაში ნარჩენების მართვის ვალდებულება შეიძლება გადაწინააღმდეგოს მონყობილობის მფლობელზე (მესაკუთრე, ოპერატორი) ან მწარმოებელზე ორმხრივი შეთანხმების საფუძველზე¹⁴.

6.3. ბატარეები და აკუმულატორები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის, ჩვეულებრივ განსხვავებულ მიდგომებს იყენებს (i) სამრეწველო და საავტომობილო ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის და (ii) პორტატული ბატარეებისა და აკუმულატორებისათვის.

სამრეწველო ბატარეები და აკუმულატორები (მაგ., ძალოვანი ელემენტები) ყოფა-ცხოვრებაში არ გამოიყენება და ამიტომ მათ სეპარირებულ შეგროვებაში მუნიციპალიტეტი არ მონაწილეობს. საავტომობილო ბატარეებისა და აკუმულატორების შემთხვევაში მნიშვნელოვანია დისტრიბუტორების - ავტომანქანების სარემონტო სახელოსნოების ან ავტოგასამართი სადგურების როლი და რეკომენდებულია ჩაბარების სისტემის გამოყენება.

პორტატული ბატარეები და აკუმულატორები პრაქტიკულად ყველა ელექტრო და ელექტრონული მონყობილობის შემადგენელია. მოსახლეობა ხმარებიდან ამოღებული ბატარეებისა და აკუმულატორების მნიშვნელოვანი წყაროა და შესაბამისად, მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში შეიძლება ჩართული იყოს მუნიციპალიტეტი სეპარირებული შეგროვების საკუთარი სისტემით. ასეთ შემთხვევაში ძალიან მნიშვნელოვანია საინფორმაციო და საგანმანათლებლო კამპანიების ჩატარე-

¹⁴ ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 4 ივლისის დირექტივა 2012/19/EU ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მონყობილობების შესახებ (განახლებული) ან ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2017 წლის 4 ივლისის რეგულაცია 2017/1369, რომელიც ადგენს ენერჯი ეტიკეტირების ჩარჩოს და აუქმებს ევროკავშირის დირექტივას 2010/30/EU.

ბა ხმარებიდან ამოღებული ბატარეებისა და აკუმულატორების არასათანადოდ მოშორებისა და განთავსების თავიდან ასაცილებლად. აუცილებელია თანამშრომლობა მუნიციპალიტეტებსა და მწარმოებლებს/მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებს (PRO) შორის. როგორც აღვნიშნეთ, პორტატული ბატარეები და აკუმულატორები პრაქტიკულად ყველა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობის შემადგენელი ნაწილია, ამიტომ ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობის დამუშავების ობიექტებიც ჩართული არიან ბატარეებისა და აკუმულატორების მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემაში, ვინაიდან ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობის ბატარეები და აკუმულატორები ცალკე დამუშავებას ექვემდებარებიან.

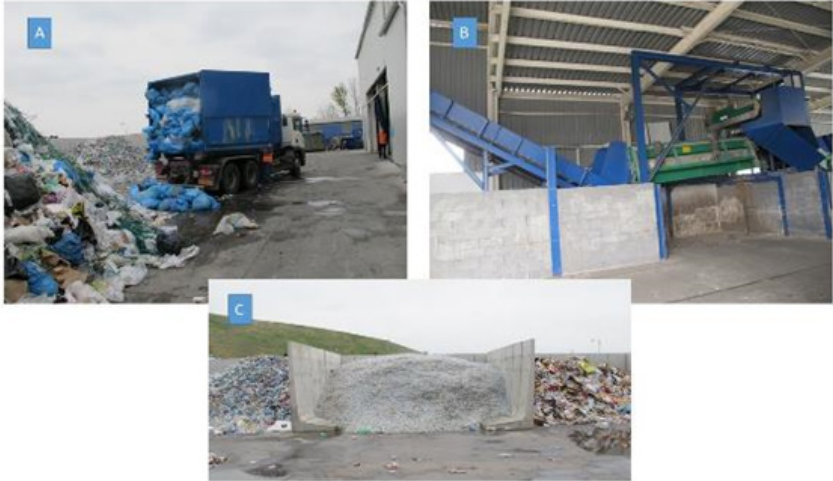
6.4. საბურავები და ზეთები

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) მიდგომა საბურავებისა და ზეთების შემთხვევაში, საავტომობილო ბატარეებისა და აკუმულატორებისთვის გამოყენებული მიდგომის ანალოგიურია, ამიტომ აქაც უმნიშვნელოვანესია ავტომანქანების სარემონტო სახელოსნოებისა და ავტოგასამართი სადგურების როლი. პროფესიული ტიპის საბურავების შემთხვევაში (სატვირთო ავტომანქანების, სასოფლო-სამეურნეო ან სპეციალური სამშენებლო ტექნიკის საბურავები) ნარჩენების მართვის ვალდებულება შესაძლებელია გადანაწილდეს საბურავების მწარმოებელზე/იმპორტიორზე და საბურავის მომხმარებელზე (მფლობელზე, ნარჩენის წარმომქმნელზე).

6.5. შესაფუთი მასალა

შესაფუთი მასალა არ წარმოადგენს მწარმოებლის ძირითად პროდუქციას და გამოიყენება სხვა პროდუქციის დაცვისა და გადაადგილების გაადვილების მიზნით. საყოფაცხოვრებო ნარჩენი შესაფუ-

თი მასალა განსხვავებული თვისებების და შედგენილობისაა. ასეთი ნარჩენების მართვა მოითხოვს რეციკლირების ან დამუშავების ავტორიზებულ ობიექტებზე მათ დახარისხებას მასალის მიხედვით სამართლებრივი მოთხოვნების შესაბამისად.

ფოტო 9: საწვავის მიღება ნარჩენი შესაფუთი მასალისაგან. A – შემომავალი ნარჩენების მიღება B – საწვავის მიღების ტექნოლოგია, C – მიღებული შედეგი - საწვავი. FCC Environment Zohor, სლოვაკეთი

სამრეწველო და მსგავსი ობიექტების ნარჩენი შესაფუთი მასალისა და საყოფაცხოვრებო ნარჩენი შესაფუთი მასალისთვის შესაძლებელია ორი განსხვავებული მიდგომის გამოყენება. სამრეწველო, კომერციული ან სავაჭრო ობიექტების ნარჩენი შესაფუთი მასალა, როგორც წესი, სუფთაა და შედგება განსაზღვრული მასალისაგან. ობიექტების თანამშრომლებს ნარჩენი შესაფუთი მასალის დახარისხება რეციკლირების ობიექტების მოთხოვნების შესაბამისად უშუალოდ ნარჩენების წარმოქმნის წყაროსთან შეუძლიათ. ვინაიდან ნარჩენების რეციკლირების საფასური დამოკიდებულია ნარჩენების სისუფთავეზე, სამრეწველო ობიექტი აკონტროლებს მათი დახარისხების ხარისხს.

საყოფაცხოვრებო ნარჩენი შესაფუთი მასალების შემთხვევაში

მნიშვნელოვანია მუნიციპალიტეტების როლი. მოსახლეობისგან სათანადოდ სეპარირებული ნარჩენების მისაღებად აუცილებელია საგანმანათლებლო და საინფორმაციო ღონისძიებების ჩატარება. იმ მუნიციპალიტეტებს, რომლებიც შეძლებენ საკუთარ მოსახლეობას კარგად აუხსნან და ასწავლონ ნარჩენების სეპარაცია, გაუჩნდებათ მეორადი ნედლეულის (ქალაქი, პლასტმასი, ლითონი) გაყიდვით შემოსავლის მიღების შესაძლებლობა. აუცილებელია მჭიდრო თანამშრომლობა მწარმოებლებთან/მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაციებთან (PRO).

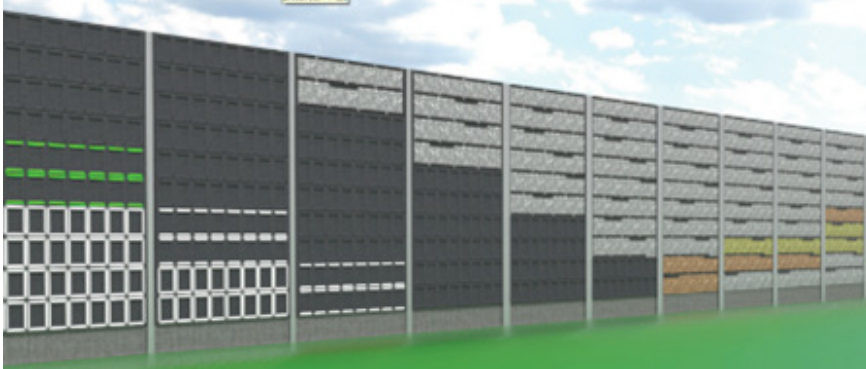
6.6. სხვა პროდუქცია

ბაზელის კონვენციის¹⁵ დოკუმენტში ჩამოთვლილია სხვა პროდუქცია, რომლებზედაც ზოგიერთ ქვეყანაში ვრცელდება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR). ასეთი პროდუქციაა:

- სოფლის მეურნეობაში გამოყენებული დამცავი ფირფიტები (agricultural films)
- საკვები ზეთები
- ავეჯი
- სანერი და სახატავი ქალაქი
- ჟურნალები და გაზეთები
- ვერცხლისწყლის შემცველი ავტომატური ჩამრთველები და ვერცხლისწყლის შემცველი თერმოსტატები
- საღებავები
- ფარმაცევტული ნაწარმი
- ქსოვილები.

15 გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო მართვის უზრუნველსაყოფად მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებისა და დაფინანსების სისტემების პრაქტიკული სახელმძღვანელოს პროექტი, UNEP/CHW.13/INF/8, 2017 წლის 16 თებერვალი, ბაზელის კონვენციის მხარეთა კონფერენციის მე-13 შეხვედრა, წინასწარი დღის წესრიგის პუნქტი 4(ა)(იი)

ასეთ პროდუქციაზე მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ინსტრუმენტის გავრცელება ძირითადად დამოკიდებულია ქვეყანაში ნარჩენების ნაკადებთან დაკავშირებულ პრობლემებსა და ნარჩენების, სახელმწიფო ხელისუფლებისა და მუნიციპალიტეტების სტრუქტურასა და უფლებამოსილებაზე.

ფოტო 10: კომპანია INTERTECH PLUS s.r.o.-ის (ჩეხეთის რესპუბლიკა) მიერ ნარჩენი საბურავებისაგან მონყობილი აკუსტიკური ღობე

7

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის დაფინანსების სქემა

„დამბინძურებელი იხდის“ პრინციპით ნარჩენების მართვის დაფინანსება ჩვეულებრივ ემყარება ნარჩენების წარმომქმნელსა და ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტებს შორის დადებულ ხელშეკრულებას. ასეთი სქემა ხორციელდება ნარჩენების წარმომქმნელის პირდაპირი პასუხისმგებლობის და მუნიციპალური ნარჩენების შემთხვევებში, როგორც ეს პირველ თავშია აღწერილი. ნარჩენების წარმომქმნელის პირდაპირი პასუხისმგებლობის შემთხვევაში ფინანსური ნაკადების სქემა საკმაოდ მარტივია (ნახ. 6).

ნახ. 6: ფინანსური ნაკადების სქემა ნარჩენების წარმომქმნელის პასუხისმგებლობის სისტემაში

ნარჩენების წარმომქმნელს აქვს ხელშეკრულება ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტთან, რომელიც ზრუნავს ნარჩენების წარმომქმნელის მიერ წარმოქმნილ ნარჩენებზე. ნარჩენების წარმომქმნელი უხდის ნარჩენების მართვაში ჩართულ ობიექტს, რომელიც შეიძლება იყოს როგორც მხოლოდ ნარჩენების შეგროვებასა და ტრანსპორტირებაში ჩართული კომპანია, ასევე ნარჩენების შეგროვებასა და დამუშავებაში, რეციკლირებასა ან განთავსებაში ჩართული კომპანია.

ხელშეკრულების ფასი ჩვეულებრივ შემდეგი ხარჯებისაგან შედგება:

- ნარჩენების შეგროვება

- ნარჩენების ტრანსპორტირება
- ნარჩენების წინასწარი დამუშავება
- ნარჩენების რეციკლირება/აღდგენა/განთავსება
- ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტის ზედნადები ხარჯები
- გარემოსდაცვითი გადასახადები, მოსაკრებლები, და სხვ.

მუნიციპალური ნარჩენების შემთხვევაში, ნარჩენების მართვაში მთავარი როლი მუნიციპალიტეტებს ეკისრებათ, რომლებიც აგროვებენ ნარჩენების მართვისთვის საჭირო ფინანსურ რესურსებს (ნახ. 7). ფინანსური რესურსები გროვდება ოჯახებისგან/მოსახლეობისგან, ხოლო თითოეული ოჯახის მიერ გადასახდელი მოსაკრებელი დგინდება მუნიციპალიტეტში ნარჩენების მართვის რეალური ხარჯების საფუძველზე.

ნახ. 7: ფინანსური ნაკადების სქემა ნარჩენების მართვის მუნიციპალურ სისტემაში

მუნიციპალიტეტი აფინანსებს ნარჩენების მართვას, რომელიც მოიცავს შემდეგს:

- ნარჩენების შეგროვება
- ნარჩენების ტრანსპორტირება
- დახარისხება
- ნარჩენების წინასწარი დამუშავება: დაპრესვა, შეფუთვა
- ნარჩენების რეციკლირება/აღდგენა/განთავსება
- ნარჩენების მართვაში ჩართული ობიექტის ზედნადები ხარჯები
- გარემოსდაცვითი გადასახადები, მოსაკრებლები, და სხვ.

- საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება.

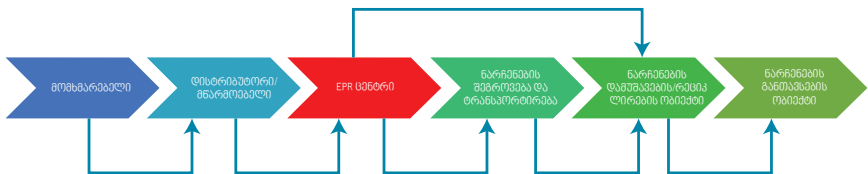
როდესაც საუბარია მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას დაქვემდებარებული პროდუქციისგან წარმოქმნილი ნარჩენის მართვაზე, მნიშვნელოვანია გავიგოთ, რა განსხვავებაა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ორი განსხვავებული მიდგომის (ცენტრალიზებული და საბაზრო) დაფინანსების სქემებს შორის. თუმცა მანამდე უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგადად, ფინანსური მოდელი უნდა უზრუნველყოფდეს ნარჩენი პროდუქციის მართვასთან დაკავშირებული ყველა შემდეგი პროცესის ხარჯების ანაზღაურებას:

- სეპარირებული შეგროვება
- ტრანსპორტირება
- წინასწარი დამუშავება
- რეციკლირება
- აღდგენა
- გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხო განთავსება
- განათლება და ცნობიერების ამაღლება.

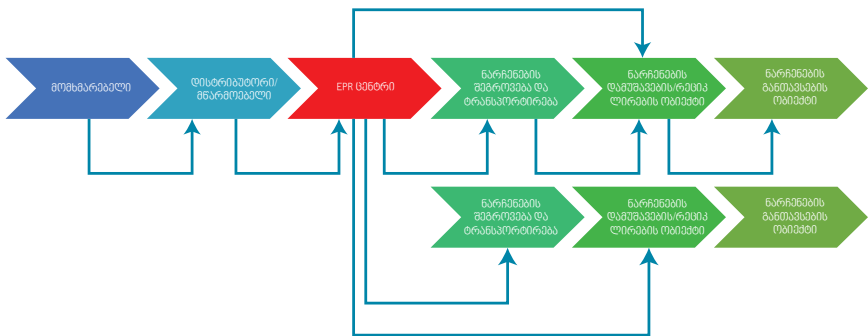
აუცილებელია იმის გათვალისწინებაც, თუ რა გავლენას ახდენს პროდუქციის ფასზე რეციკლირების საფასური. თუ რეციკლირების ტარიფი ძალიან მაღალია, მაშინ კეთილსინდისიერი მწარმოებლების (მწარმოებლები, რომლებიც ასრულებენ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR)) მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ფასი უფრო მაღალი იქნება, ვიდრე არაკეთილსინდისიერი მწარმოებლების (მწარმოებლები, რომლებიც არ ასრულებენ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებას (EPR)) მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ფასი. თავის მხრივ, მაღალი ფასები უკანონო ვაჭრობას ნაახალისებს. იმ შემთხვევაში, როდესაც პროდუქციის ფასი საშუალო ფასებზე მნიშვნელოვნად მაღალია, მომხმარებელი პროდუქციას საზღვარგარეთ იძენს, განსაკუთრებით ეს საზღვრისპირა რაიონების მოსახლეობას ეხება.

აქედან გამომდინარე, აუცილებელია რეციკლირების საფასურის დადგენა ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით და ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი მოთხოვნების დაბალანსება.

ცენტრალიზებული სისტემის ფინანსური სქემა. თავი 5.1-ში აღწერილი ცენტრალიზებული სისტემის ფინანსური სქემები წარმოდგენილია ნახ. 8 და 9-ზე, როცა სისტემაში ჩართულია ერთი (ნახ. 8) ან რამდენიმე ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია (ნახ. 9).

ნახ. 8: ფინანსური ნაკადების სქემა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალიზებულ სისტემაში

ნახ. 9: ფინანსური ნაკადების სქემა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ისეთ ცენტრალიზებულ სისტემაში, რომელშიც წარმოდგენილია ნარჩენების მართვაში ჩართული რამდენიმე კომპანია

ნარჩენების მართვის საფასურს მომხმარებელი დისტრიბუტორთან პროდუქციის შექმნისას წინასწარ იხდის. დისტრიბუტორი, რომელიც დაკავშირებულია პროდუქციის მწარმოებელთან რე-

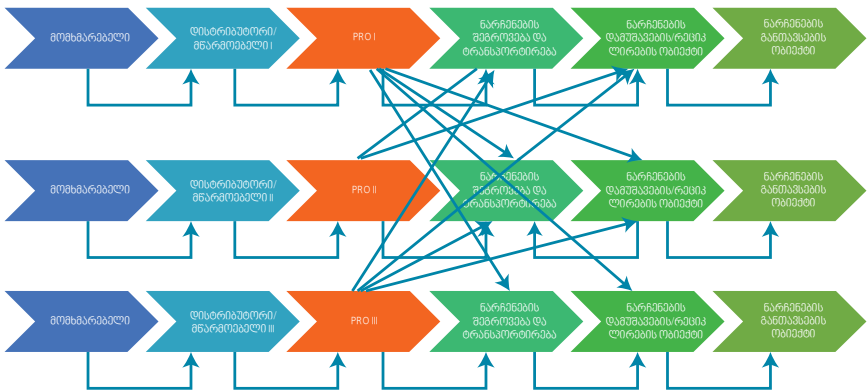
ციკლირების საფასურს მას პროდუქციის მიწოდების მომენტში უხდის. მწარმოებელი რეციკლირების გადასახადს იხდის მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სახელმწიფო ცენტრში (EPR ცენტრი) მის მიერ დროის გარკვეულ პერიოდში ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის (კგ ან ტონა) შესაბამისად. გადასახადის მოცულობა წარმოადგენს ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობისა და რეციკლირების ტარიფის ნამრავლს. რეციკლირების ტარიფი კანონქვემდებარე აქტით უნდა განისაზღვროს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) ფარავს ნარჩენების შეგროვებასთან, ტრანსპორტირებასთან, დამუშავებასთან, რეციკლირებასთან, აღდგენასა და განთავსებასთან დაკავშირებულ ყველა ხარჯს. ჩვეულებრივ, ნარჩენების დამუშავების, აღდგენის ან რეციკლირების პროცესებში წარმოქმნილი ნარჩენების განთავსების ხარჯი შესულია ნარჩენების დამუშავების, აღდგენისა თუ რეციკლირების ფასში, რომელსაც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) უხდის ნარჩენების დამუშავებაში, აღდგენასა თუ რეციკლირებაში ჩართულ კომპანიებს. ხშირად, ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანია, რომელიც ახორციელებს ნარჩენების შეგროვებასა და ტრანსპორტირებას, საკუთარი მომსახურების ფასში რთავს ნარჩენების მართვის შემდეგი საფეხურების (წინასწარი დამუშავება, აღდგენა ან რეციკლირება) ხარჯებსაც. ამ შემთხვევაში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) აღნიშნულ კომპანიას, რომელიც თავად უზრუნველყოფს ნარჩენების მართვის სხვადასხვა სახის მომსახურებას, უხდის კომპლექსური მომსახურების საფასურს. იმ შემთხვევაში, როდესაც ნარჩენების რეციკლირებით მიღებული მეორადი ნედლეული მასალა იყიდება ბირჟაზე (დამატებითი ღირებულება), რეციკლირების გადასახადი მცირდება (კანონმდებლობით ან საბაზრო პრინციპით) მასალების გაყიდვით მიღებული მოგების შესაბამისად.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) ცენტრალი-

ზებული სისტემის შემთხვევაში, როდესაც ტარიფს კანონმდებლობა ადგენს, როგორც წესი, სხვა ფინანსური ინსტრუმენტები (გარემოსდაცვითი გადასახადები ან მოსაკრებლები) აღარ გამოიყენება. ყველა ხარჯი რეციკლირების ტარიფში აისახება.

საბაზრო მიდგომის ფინანსური სქემა. თავი 5.2-ში აღწერილი საბაზრო მიდგომის ფინანსური ნაკადები ცენტრალიზებული მიდგომის ფინანსური ნაკადების ანალოგიურია, თუმცა მთავარი განსხვავება მიდგომარეობს იმაში, რომ საბაზრო მიდგომაში დაფინანსება უფრო მოქნილია და ბაზრის საჭიროებებზე რეაგირებს. ფასებს ბაზარი ადგენს და არა კანონმდებლობა. ფასწარმოქმნა განსაკუთრებულად ეფექტიანია ბაზარზე მწარმოებლის ვალდებულების რამდენიმე ორგანიზაციის (PRO) არსებობის შემთხვევაში. როდესაც არსებობს მწარმოებლის ვალდებულების მხოლოდ ერთი ორგანიზაცია (PRO), სისტემა კონკურენტული არ არის და რეციკლირების ტარიფი შეიძლება უფრო მაღალი იყოს ვიდრე იმ შემთხვევაში, როდესაც ბაზარზე მწარმოებლის ვალდებულების რამდენიმე ორგანიზაცია (PRO) წარმოდგენილი (ნახ. 10).

ნახ. 10: ფინანსური ნაკადების სქემა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) საბაზრო სისტემაში

ამ მოდელში რეციკლირების ტარიფი არ არის განსაზღვრული კანონმდებლობით. ამიტომ ის მუდმივი არ არის და იცვლება მეორადი ნედლეულის ფასების, მინიმალური ხელფასების, გადასახა-

დების, საგზაო გადასახადის/მოსაკრებლის, ფონდებში (მაგ.: სოციალური, ჯანმრთელობის დაცვის) შენატანების, სანავის ფასებისა და სხვ. შესაბამისად.

ფინანსური თვალსაზრისით საბაზრო მოდელი გრძელვადიან პერიოდში უფრო მდგრადი და ჩვეულებრივ, ეკონომიკურად უფრო ეფექტიანია (და იაფი), ვიდრე ცენტრალიზებული სისტემა. ცენტრალიზებული სისტემა ხელსაყრელია ხანმოკლე პერიოდში ნარჩენების ახალი ინფრასტრუქტურის ასაშენებლად საჭირო ფინანსური რესურსების შესაგროვებლად, თუმცა მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ასეთი სისტემის შექმნის დროს გასათვალისწინებელია მრავალი სხვადასხვა რისკი (კორუფცია, ბიუროკრატია, დომინანტური პოზიციის ბოროტად გამოყენება, თავისუფალ ბაზართან შედარებით მაღალი ფასები, საზიანო სუბსიდიები, და სხვ.).

მნიშვნელოვანია ერთმანეთისგან განვასხვავოთ რეციკლირების გადასახადი და რეციკლირების საფასური. პროდუქციის მწარმოებელი რეციკლირების გადასახადს უხდის მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემას (ორივე მიდგომა აღწერილია თავი 5-ში). რეციკლირების გადასახადი წარმოადგენს ნარჩენების მართვის ხარჯების, საგანმანათლებლო და ცნობიერების ამაღლების ხარჯებისა და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის (მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი), მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) ზედნადები ხარჯების ჯამს დროის მოცემულ პერიოდში ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ერთეულზე გაანგარიშებით.

რეციკლირების საფასური კი წარმოადგენს პროდუქციის გასაყიდი ფასის ნაწილს, რომელიც შეესაბამება პროდუქციის ერთ ერთეულთან დაკავშირებული ნარჩენების მართვის ხარჯებს. პროდუქციის შესყიდვის მომენტში რეციკლირების საფასური შეიძლება ინტეგრირებული იყოს პროდუქციის ფასში და არ იყოს შესამჩნევი ან

გარკვევით იყოს მითითებული¹⁶.

სხვა სიტყვებით რომ ითქვას, რეციკლირების გადასახადი არის მწარმოებლის მიერ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემისთვის (მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი), მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO), მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება (IPR)) გადახდილი გადასახადი ისეთი ვალდებულებების შესასრულებლად, როგორცაა სეპარირებული შეგროვების, რეციკლირებისა და აღდგენის ზღვრული მაჩვენებლების მიღწევა, საინფორმაციო ვალდებულებები, ცნობიერების ამაღლების ღონისძიებები, ანგარიშგების ვალდებულებები, და სხვ. რეციკლირების საფასურს კი მომხმარებელი იხდის პროდუქციის შექმნისას ნარჩენების გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით უსაფრთხოს მართვის უზრუნველსაყოფად.

¹⁶ ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2012 წლის 4 ივლისის დირექტივა ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შესახებ (განახლებული).

8

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების ეფექტიანობა

ხარჯთეფექტიანობის შესაფასებლად საჭიროა იმის გარკვევა, თუ რა ხარჯებს ფარავს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (EPR) სისტემა. მათი უმეტესობა ფარავს ნარჩენების შეგროვების, ტრანსპორტირებისა და დამუშავების ხარჯებს, კომუნიკაციის ხარჯებს, ასევე მონიტორინგთან, ანგარიშგებასთან და სხვა შესაბამის საქმიანობებთან დაკავშირებულ ხარჯებს. დროთა განმავლობაში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების განვითარების შედეგად მწარმოებლებისგან მიღებული გადასახადებით თითქმის მთლიანად იფარება საოპერაციო ხარჯები, მაშინ, როდესაც თავდაპირველად ამ ხარჯების მხოლოდ ნაწილი იფარებოდა. მწარმოებლის ვალდებულების ზოგიერთი ორგანიზაცია (PRO) მის ყველა წევრ მწარმოებელს საშუალო გადასახადს უწესებს, მაშინ, როდესაც სხვა ორგანიზაციებს, მაგალითად Eკო თეჩ-ს (საფრანგეთი), აქვს დიფერენცირებული და წამახალისებელი გადასახადი მათთვის, ვინც ცდილობს ხმარებიდან ამოღებული პროდუქციის მართვის ხარჯების შემცირებას. ასეთი მიდგომა, რომელიც ასევე ცნობილია, როგორც „რეალური ღირებულების პრინციპი“ ან „გადასახადის მოდულაცია“, ემყარება ეკო-დიზაინის კრიტერიუმებს და სხვა რაოდენობრივ მაჩვენებლებს.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის ეფექტიანობის შედარება ძალიან რთულია ნარჩენების სხვადასხვა ნაკადების რეციკლირებისა და აღდგენის განსხვავებული ტექნიკური პირობებიდან გამომდინარე. ევროპის მასშტაბით ჩატარებული შედარება ემყარება ტექნიკურ ეფექტიანობას, რაც გულისხმობს შეგროვებისა და რეციკლირების მასშტაბებსა და ინტენსივობას, და ეკონომიკურ ეფექტიანობას, რაც ფასდება მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემის განხორციელების დროს წარმოქმნილი ხარჯების საფუძველზე. ქვემოთ წარმოდ-

გენილია მონაცემები ევროკავშირის სხვადასხვა ქვეყნებში მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების სისტემით სპეციფიკური ნარჩენების მართვის ეფექტიანობაში მიღწეული შედეგების საილუსტრაციოდ:

- ბატარეების შეგროვება: 5%-დან (მალტა) 72%-მდე (შვეიცარია)
- ხმარებიდან ამოღებული სატრანსპორტო საშუალებების რეციკლირება: 64%-დან (მალტა) 96%-მდე (გერმანია)
- ზეთების შეგროვება: 3%-დან (ბულგარეთი) 61%-მდე (ბელგია)
- შესაფუთი მასალების რეციკლირება: 29%-დან (მალტა) 84%-მდე (დანია)
- ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების შეგროვება: 1.2 კგ/ერთ სულ მოსახლეზე (ბულგარეთი) - 17.2 კგ/ერთ სულ მოსახლეზე (ბელგია)

მიუხედავად იმისა, რომ ზუსტი მონაცემები მწარმოებლებისთვის სხვადასხვა პროდუქციაზე დაკისრებული გადასახადების შესახებ არასრულია, ევროპის კომისიის მიერ ჩატარებული ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ ხშირ შემთხვევაში ყველაზე ეფექტიანი სქემები, სულაც არ არის ძვირადღირებული. სისტემის ეფექტიანობას განაპირობებს გარკვეული გარე ფაქტორებიც, როგორიცაა ქვეყნის მოსახლეობა და გეოგრაფია, ისტორიული ნარჩენების მართვის ინფრასტრუქტურის განვითარება, მეორადი მასალების საბაზრო ფასები და მოსახლეობის ცნობიერების დონე.

სლოვაკეთში მოქმედებს ჯარიმების ექვსდონიანი სისტემა:

1-ლი დონე (ჯარიმა 50 000 ევრომდე) იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებული პირი არ აწარმოებს აღრიცხვას.

მე-2 დონე (ჯარიმა 80 000 ევრომდე) იმ შემთხვევაში, თუ დისტრიბუტორი შექმნისას არ უთითებს რეციკლირების გადასახადს.

მე-3 დონე (ჯარიმა 120 000 ევრომდე) იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებულ პირს ბაზარზე გააქვს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) პროდუქცია მწარმოებლების რეესტრში რეგისტრაციის გარეშე, ან არ ასრულებს ინფორმაციის უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ ვალდებულებებს.

მე-4 დონე (ჯარიმა 200 000 ევრომდე) იმ შემთხვევაში, თუ მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO) არ უზრუნველყოფს ნარჩენების შეგროვებას, რეციკლირებასა და აღდგენას, არ აწარმოებს დოკუმენტაციას.

მე-5 დონე (ჯარიმა 250 000 ევრომდე) იმ შემთხვევაში, თუ ვალდებული პირი არ დააკმაყოფილებს ნარჩენების შეგროვების, აღდგენისა და რეციკლირებისათვის დადგენილ ზღვრულ მაჩვენებლებს ან არ უზრუნველყოფს ნარჩენი პროდუქციის ჩაბარებას, თუ ვალდებული პირი ბაზარზე განათავსებს აკრძალული ნივთიერებების შემცველ პროდუქციას.

მე-6 დონე (ჯარიმა 350 000 ევრომდე) იმ შემთხვევაში, თუ ნარჩენების მართვა გარემოს საფრთხეს უქმნის.

9 | მონიტორინგი და აღსრულება

იმისათვის, რომ მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემა ქმედითი იყოს, აუცილებელია დაინტერესებული მხარეების მიერ ვალდებულებების შესრულების მონიტორინგი და სახელმწიფო ორგანოებისა და მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სისტემების მიერ ვალდებულებების აღსრულების უზრუნველყოფა.

ვალდებულებების მონიტორინგი მოიცავს შემდეგ მიმართულებებს¹⁷:

1. მწარმოებლების ვინაობა (სახელი) რეგისტრაციის გზით

თითოეული მწარმოებელი (ან იმპორტიორი), რომელიც ფუნქციონირებს ქვეყანაში და ბაზარზე გააქვს მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების (EPR) სფეროს დაქვემდებარებული პროდუქცია, ვალდებულია გაიაროს რეგისტრაცია. ყველა მწარმოებლისა და იმპორტიორის რეგისტრაციის სისწორეს სახელმწიფო ორგანოები ამოწმებენ.

2. თითოეული მწარმოებლის მიერ ბაზარზე განათავსებული ახალი პროდუქციის რაოდენობა

17 <http://portal.research.lu.se/wsf/files/5412497/1515113.pdf%20page%2031>

რეგისტრირებული მწარმოებლების მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის გასაგებად, თითოეული მწარმოებელი ან იმპორტიორი ვალდებულია წარმოადგინოს ინფორმაცია მის მიერ ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის ზუსტი რაოდენობის შესახებ. ინფორმაციის სისწორეს სახელმწიფო ორგანოები ამოწმებენ. ბაზარზე განთავსებული პროდუქციის რაოდენობის შესახებ ინფორმაციის საშუალებით შესაძლებელია მწარმოებლის ფინანსური წვლილის გამოთვლა და ასევე ნარჩენი პროდუქციის ჩაბარების სამიზნე მნიშვნელობების დადგენა.

3. სისტემაში არსებული ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებული ობიექტები (ადგილობრივი/უცხოური)

აუცილებელია ნარჩენების დამუშავების ობიექტების რეგისტრაცია. უნდა შემოწმდეს, აკმაყოფილებს თუ არა მათი მუშაობა და ნარჩენების დამუშავების პროცესები გარემოსდაცვით მოთხოვნებს. ასევე უნდა შემოწმდეს, ახორციელებენ თუ არა აღნიშნული ობიექტები ობიექტზე შემოსული და გასული მასალების მონიტორინგს.

4. სისტემაში შემავალი ნარჩენების რაოდენობა

უნდა შემოწმდეს, აქვთ თუ არა ნარჩენების შეგროვებასა და გადატანაში ჩართულ ორგანიზაციებს (დისტრიბუტორები, მუნიციპალიტეტები, ნარჩენების მართვაში ჩართული კომპანიები) სათანადო პროცედურები, რომელთა საშუალებითაც ხდება ანგარიშგება შეგროვებული ნარჩენების რაოდენობის, მათი წარმოშობისა და დანიშნულების ადგილის შესახებ.

5. დამუშავებასა და აღდგენის სხვადასხვა არხებში გაშვებას დაქვემდებარებული ნარჩენების რაოდენობა

უნდა შემოწმდეს ნარჩენების დამუშავებისა და აღდგენის ავტორიზებული ობიექტები. აუცილებელია, რომ დამუშავებას ან აღდგენას დაქვემდებარებული ნარჩენებისთვის იდენტიფიცირებული იყოს მათი მწარმოებელი ან მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია (PRO). ეს არ ეხება ისეთ სისტემას, რომელშიც მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ცენტრი (EPR ცენტრი) მონაწილეობს.

ნარჩენების მართვაში ჩართული პირების მიერ კანონმდებლობით დადგენილი მოთხოვნების შეუსრულებლობის შემთხვევაში მათ დაეკისრებათ სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ჯარიმების ან საქმიანობის ლიცენზიების ჩამორთმევის სახით.

აბრევიატურები

- ARF** რეციკლირების საფასურის ავანსი
- ATFs** ნარჩენების დამუშავების ავტორიზებული ობიექტები
- DfD** დიზაინი დემონტაჟის მოთხოვნების გათვალისწინებით
- DfE** დიზაინი გარემოსდაცვითი მოთხოვნების გათვალისწინებით
- DfR** დიზაინი რეციკლირების მოთხოვნების გათვალისწინებით
- (DRS)** დეპონირება-ანაზღაურების სისტემა
- EPR** მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება
- EU** ევროკავშირი
- IPR** მწარმოებლის საკუთარი ვალდებულება
- OECD** ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია
- PRO** მწარმოებლის ვალდებულების ორგანიზაცია
- WEEE** ხმარებიდან ამოღებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები